

Styrelse/Nämnd: Servicenämnden

Dag, tid: 2025-01-29, kl. **14:00 Observera tiden**

Plats: Serviceförvaltningen

Övrigt: Vid förhinder att delta i sammanträdet ska ledamot kalla personlig ersättare samt meddela Elin Holmgren, tfn:0370-37 77 68 eller elin.holmgren@varnamo.se

Ärenden:**Dnr:****Sida:****Beslutsärenden**

1 Val av justerare

Redovisning av delegationsbeslut

2 Redovisning av delegationsbeslut

2

Beredningsärenden

3 Internkontrollplan 2025

SN.2025.2

3 - 8

4 Förvaltarenhet

SN.2025.1

9 - 15

Informationsärenden

5 Information från förvaltningen

6 Värnamo kommuns försörjningsförmåga

16 - 51

7 Meddelanden

52 - 56

8 Övriga ärenden

Haris Sibonjic
Ordförande

Elin Holmgren
Sekreterare

Anmälan om delegationsbeslut januari 2025**Måltidsservice****Anställningar:**

Gröndalsskolan vikariat 250108 – 250228 måltidsbiträde 80 %

Forsheda skola vikariat 250109 – 250331 måltidsbiträde 75 %

Bredaryds skola vikariat 250101 – 250612 måltidsbiträde 50 %

Fryele skola vikariat 250107 – 250420 kock 100 %

Västhorja skola måltidsbiträde from 241222 100 %

Trälleborgsskolan kock from 250107 100 %

Trälleborgsskolan kock from 250213 100 %

Mossleskolan kock from 250313 100 %

IT-center**Anställningar:**

Systemtekniker from 250113 100%

Rutin/Process	Kontrollmoment	Kontrollansvar	Metod	Kontrollfrekvens/Redovisning till nämnd
STAB				
Upphandling	Kontroll avseende hur gällande regler för upphandlingar och underskrifter av avtal efterföljs	Ekonom	Urval	En gång per år/En gång per år
Avtalstrohet	Kontroll av att inköp från leverantörer med avtal följs	Ekonom	Urval	En gång per år/En gång per år
Representation	Säkerställ att kommunens policy följs gällande representation	Ekonom	Urval	En gång per år/En gång per år

Måltidsservice

Kunskap kring HACCP	Granska att medarbetare har kunskap och förståelse för verksamhetens kritiska kontrollpunkter	Måltidschef	Via digitalt test	En gång per år/En gång per år
Kunskap kring specialkost	Granska att medarbetare har kunskap och förståelse för processerna kopplade till hanteringen av specialkost.	Måltidschef	Via digitalt test	En gång per år/En gång per år

IT-center

Kontroll av aktiva användarkonton i Active Directory	Kontroll av att inga manuellt skapade konton är aktiva och inte används	IT-centerchef	Aktiva konton listas, kontrolleras och åtgärdas manuellt	En gång per år/En gång per år
Driftstörningar	Kontrollera att rutiner kring händelsesrapport, rapport på godkänd ändring och dokumentation av underhåll är implementerade och följs.	IT-centerchef	Kontroll av ändringar och förebyggande underhåll.	En gång per år/En gång per år
Passage till datacenter	Kontrollera att rutin för behörighetstilldelning passage datacenter är implementerad och följs.	IT-centerchef	Via kontroll av passagelista	En gång per år/En gång per år
Dataintrång - access till administrativa konton	Kontrollera att rutin är implementerad och följs i verksamheten.	IT-centerchef	Via kontroll av access till konton	En gång per år/En gång per år
Revision av datacenter	Kontrollera att datacenter följer MSB:s föreskrifter.	IT-centerchef	Via kontroll om föreskrifterna följs	En gång per år/En gång per år

Servicecenter

Sekretesslagen, offentlighetsprincipen och GDPR	Granska att alla som jobbar i kontaktcenter känner till vad sekretesslagen, offentlighetsprincipen och GDPR innebär	Enhetschef kontaktcenter	Via digitalt test	En gång per år/En gång per år
Aktiveringsprocessen för SITHS- och reservkort	Säkerställa att alla som är SITHS ID-administratörer i kontaktcenter känner till hur aktiveringsprocessen för SITHS- och reservkort går till.	Enhetschef kontaktcenter	Via en digital informationsfilm som avslutas med ett test	En gång per år/En gång per år
Fordonsskatt	Kontroll av att alla personbilar, lätta lastbilar och bussar med en totalvikt på högst 3,5 ton har betald fordonsskatt	Enhetschef Logistik- och tryckerienheten	Via kontroll i Hypergene	En gång per månad/En gång per år
Elektroniska körjournaler (GPS)	Kontroll att alla personbilar, lätta lastbilar och bussar med en totalvikt på högst 3,5 ton har en GPS inkopplad i fordonet. Även kontroll av att inkopplade GPS:er är aktiva och kontaktar ansvarig chef vid avvikelser.	Enhetschef Logistik- och tryckerienheten	Via kontroll i KomMa och TelliQ	En gång per månad/En gång per år

Sekretessförbindelse/ tystnadsplikt för tolkar	Säkerställa att alla nya tolkar skrivit under sekretessförbindelse/tystnadsplikt.	Verksamhetschef servicecenter	Kontroll i TAQS och pärm	En gång per år/En gång per år	4
--	---	-------------------------------	--------------------------	-------------------------------	---

Lokalvårdsenheten

Städkvalitet på objekt och uppdrag	Kontrollera städkvalitet på objekt och uppdrag som genomförs.	Samordnare lokalvårdsenheten	Via blankett	Halvårsvis/En gång per år
Kunskap kring dosering av kemikalier	Kontrollera att rätt kemikalier används till rätt moment. Säkerhetsdatablad används.	Samordnare lokalvårdsenheten	Via fysiskt besök	En gång per år/En gång per år

Samtliga verksamheter SF

Dokumenthanteringsplan	En dokumenthanteringsplan ska finnas på förvaltningen och i den ska alla dokument av vikt för förvaltningen finnas med	Chefer för samtliga verksamheter SF	Via stickprov på varje avdelning inom förvaltningen	En gång per år/En gång per år
Styrdokument	Kontroll av att nämndens styrdokument revideras, registereras och publiceras enl gällande riktlinjer	Förvaltningschef och nämndsekreterare	Genom protokollgranskning samt sökning i Evolution, på varnamo.se och på Nettan	En gång per år/En gång per år
Passagelista	Kontrollera att enbart behörig personal finns med på de passagelistor som årligen skickas ut från servicecenter.	Chefer för samtliga verksamheter SF	Via kontroll av rapport från Bevator-Entro	En gång per år/En gång per år
Uppföljning av politiska beslut	Kontrollera att politiska beslut/uppdrag som berör servicenämnden har hanterats och att planer är uppdaterade.	Förvaltningschef och nämndsekreterare	Genom protokollgranskning samt sökning i Evolution, på varnamo.se och på Nettan	En gång per år/En gång per år

Serviceförvaltningen

Servicenämnden

Dnr: Dnr

Internkontrollplan 2025

Ärendebeskrivning

Varje nämnd ska årligen upprätta en granskningsplan för intern kontroll enligt kommunfullmäktiges reglemente. Som grund för planen ska riskanalyser genomföras. Av planen ska framgå vad som ska granskas under året, vilka reglementen, regler och policys som berörs, vem som är ansvarig för granskningen och när granskningen ska rapporteras till nämnden.

För 2025 är följande områden aktuella för internkontroll:

- Upphandling
- Avtalstrohet
- Representation
- Kunskap kring HACCP
- Kunskap kring specialkost
- Användarkonton i Active Directory
- Driftstörningar
- Passage till datacenter
- Dataintrång
- Revision av datacenter
- Sekretesslagen, offentlighetsprincipen och GDPR
- Aktiveringsprocessen för Siths- och reservkort
- Fordonsskatt
- Elektroniska körjournaler (GPS)
- Sekretessförbindelse/ tystnadsplikt för tolkar
- Städkvalitet
- Dosering av kemikalier
- Dokumenthanteringsplan
- Styrdokument
- Passagelista
- Uppföljning av politiska beslut

Beslutsförslag

Serviceförvaltningen föreslår servicenämnden besluta

att godkänna internkontrollplanen för 2025

Pär Svensson
Förvaltningschef

Serviceförvaltningen

Servicenämnden

Dnr: Dnr

Utredning**Stab***Upphandling*

Kontroll avseende hur gällande regler för upphandlingar och underskrifter av avtal efterföljs. Kontrollen sker en gång per år.

Avtalstrohet

Kontroll av att inköp sker från leverantörer som Värnamo kommun har avtal med. Kontrollen sker en gång per år.

Representation

Säkerställa att servicenämnden följer gällande policy för representation. Kontrollen sker en gång per år.

Måltidsservice*Kunskap kring HACCP*

Granska att medarbetare har kunskap och förståelse för verksamhetens kritiska kontrollpunkter. Granskning utförs genom test för medarbetare som sker en gång per år. Måltidsplanerare ansvarar för genomförande av test, ansvarig chef hanterar de med bristfälligt resultat.

Kunskap kring specialkost

Granska att medarbetare har kunskap och förståelse för processerna kopplade till hantering av specialkost. Granskning utförs genom test för medarbetare som sker en gång per år. Måltidsplanerare ansvarar för genomförande av test, ansvarig chef hanterar de med bristfälligt resultat.

IT-center*Användarkonton i Active Directory*

Vissa användarkonton skapas manuellt vid behov och när de inte längre används ska de avaktiveras. Detta kontrolleras genom att konton listas, kontrolleras och åtgärdas. Kontroll av användarkonton sker en gång per år.

Driftstörningar

För att undvika driftstörningar behöver IT ha en följsamhet i ändringsprocessen och arbeta med förebyggande underhåll. För att säkerställa processen och att rutiner är implementerade och

Serviceförvaltningen

Servicenämnden

Dnr: Dnr

följs så kontrolleras dokumentation kring händelserapport, rapport för godkänd ändring och underhållsåtgärder.

Passage till datacenter

För att minska risken för dataintrång behöver det säkerställas att bara behörig personal finns med på passagelista till datacenter. Kontroll görs för att säkerställa att passagelista är uppdaterad med behörig personal.

Dataintrång

Kontrollera att rutin är implementerad och följs i verksamheten. Kontroll görs av access till administrativa konton en gång per år.

Revision av datacenter

Kontrollera att datacenter följer MSB:s föreskrifter. Kontrollen genomförs en gång per år.

Servicecenter*Sekretesslagen, offentlighetsprincipen och GDPR*

Samtliga som arbetar i kontaktcenter ska känna till vad sekretesslagen, offentlighetsprincipen och GDPR innebär. Kontroll görs genom ett digitalt test för medarbetarna en gång per år.

Aktiveringsprocessen för SITHS- och reservkort

Säkerställa att alla som är SITHS ID-administratörer i kontaktcenter känner till hur aktiveringsprocessen för SITHS- och reservkort går till.

Fordonsskatt

Kontroll av att alla personbilar, lätta lastbilar och bussar med en totalvikt på högst 3,5 ton har betald fordonsskatt. Kontrollen sker en gång mer månad.

Elektroniska körjournaler (GPS)

Kontroll att alla personbilar, lätta lastbilar och bussar med en totalvikt på högst 3,5 ton har en GPS inkopplad i fordonet. Även kontroll av att inkopplade GPS:er är aktiva och kontaktar ansvarig chef vid avvikelser. Kontrollen sker en gång per månad.

Sekretessförbindelse/ tystnadsplikt för tolkar

Säkerställa att alla nya tolkar skrivit under sekretessförbindelse/tystnadsplikt.

Serviceförvaltningen

Servicenämnden

Dnr: Dnr

Lokalvårdsenheten*Städskvalitet*

Kontrollera städskvalitet på objekt och de uppdrag som genomförs. Kontrollen genomförs av samordnare två gånger om året.

Dosering av kemikalier

Kontrollera att rätt kemikalier används till rätt moment. Säkerhetsdatablad används. Kontrollen sker av samordnare via fysiskt besök en gång per år.

Samtliga verksamheter*Dokumenthanteringsplan*

En dokumenthanteringsplan ska finnas på förvaltningen och i den ska alla dokument av vikt för förvaltningen finnas med. Det är allas ansvar att hantering av dokument sker på rätt sätt. För att säkerställa att planen följs kommer stickprov att göras på varje avdelning inom förvaltningen.

Styrdokument

Kontrollera att styrdokumentet reviderats, registrerats och publicerats enligt gällande rutiner.

Passagelista

Kontrollera att enbart behörig personal finns med på de passagelistor som årligen skickas ut från servicecenter. Kontrollen sker en gång per år.

Uppföljning av politiska beslut

Kontrollera att politiska beslut/uppdrag som berör servicenämnden har hanterats och att planer är uppdaterade. Kontrollen sker en gång per år.

Förvaltarenhet

Ärendebeskrivning

Överförmyndarnämnden GGVV gav den 22 september 2023 i uppdrag åt enhetschefen för överförmyndarenheten att utreda en implementering av förvaltarenhet på Värnamo kommun. Utredningen är klar och ett första utkast redovisas till nämnden. Serviceförvaltningen var den förvaltning som ansågs bäst lämpad och med en naturligare samhörighet till en förvaltarenhet. Serviceförvaltningen samlar centrala servicefunktioner i Värnamo kommuns organisation. I dag består förvaltningen av måltidsservice, It-service, lokalvård, kontaktcenter, tolkservice samt logistik och tryckerienhet. Förvaltarenheten, precis som kontaktcenter och tolkservice, är en servicefunktion riktad till våra medborgare och bedöms därför ha en naturlig samhörighet till förvaltningen. Den 29 september 2023 skedde en första avstämning med förvaltningschefen för serviceförvaltningen. Förvaltningschefen var positivt inställd till förvaltarenheten och intrycket var att enheten ansågs vara lämplig för den typ av service som förvaltningen erbjuder. Förvaltningschefen hade i oktober 2023 en första avstämning med serviceförvaltningens styrgrupp och deras första intryck var att de var positivt inställda till enheten samt att de ville samla in mer information från redan etablerade förvaltarenheter. Utredningen har med anledning av detta fokuserats på en etablering på serviceförvaltningen

Beslutsförslag

Serviceförvaltningen föreslår servicenämnden besluta

att ställa sig positiva till förvaltarenhet

att ge uppdrag till serviceförvaltningen att ta fram förslag på reviderat reglemente och förslag på samverkansavtal med överförmyndarnämnden

Pär Svensson
Förvaltningschef

Förvaltarenhet

Bakgrund

Det krävs omfattande stöd från samhällets sida för att personer med sammansatt social problematik eller svåra och långvariga funktionshinder ska få ett värdigt liv. Bl.a. god man och förvaltare.

I normalfallet förordnas lekmän på ideell basis för denna uppgift.

Införande av förvaltarenhet hade inneburit att man minimerar risken för medborgare att få stå i kö under lång tid för att få en ställföreträdare eller riskera att inte få någon ställföreträdare alls beroende på hur svår problematik det handlar om.

Det handlar om uppdrag som inte lämpar sig för en lekman som vill hjälpa till på ideell grund.

Syfte

- Ökad rättssäkerhet för huvudmän genom att väntetid för förordnande minskar.
- Bättre kontroll samt tillsyn över ärenden.
- Lägre kostnader för överförmyndarnämnden som idag betalar stora belopp för professionella bolag.

Nuläge

- Utgifter för professionella bolag 2023 – 2 686 000 kr (budget)
- Intäkter från huvudmän – ca 300 000 kr
- Totala utgifter ca 2 300 000 kr
- Antal ärenden på bolag 2023 – 54 stycken

Förvaltarenhet

- Bygger på Jönköpingsmodellen – förvaltarenhet finansieras av överförmyndarnämnden
- Antal ärenden: ca 50 stycken
- Antal tjänster: 2 handläggare, ca 25 ärenden var
(utredningar visar att heltidsanställd kan hantera 25–30 uppdrag)
- Krav på kompetens: relevant högskoleutbildning, några års arbetslivserfarenhet
- Tjänsterna beräknas på löner mellan 37600 – 38000 kr/mån

Förvaltarenhet - beräkningar

	Handläggare 37600kr	Handläggare 38000kr
Personalkostnader/år inkl allt	655 000 kr	661 000 kr
Lokalhyra/år inkl lokalvård	24 000 kr	24 000 kr
Inventarier/ år (exkl dator)	3 500 kr	3 500 kr
Bilpool 11 månader	96 030 kr	96 030 kr
Totalt	778 530 kr	784 530 kr
1 563 060 kr		

ÖF utgifter	2 300 000 kr
Förvaltarenhet kostnader	-1 563 060 kr
Överskott	736 940 kr
Fortsatta bolagskostnader (4 ärenden 5000kr/mån = 240 000kr/år)	-240 000 kr
Totalt överskott	496 940 kr

FÖR ETT HÅLLBART MATSYSTEM

Värnamo kommuns försörjningsförmåga

Analys 2024

ANALYS - STRATEGI - UTBILDNING

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Matsystemet i Värnamo - Nutid och Framtid 03

Sammanfattning	03
Bakgrund	03
Syfte och mål	03
Avgränsningar	04

2. Förutsättningar för egen livsmedelsförsörjning i Värnamo .. 05

Biologiska förutsättningar - arealfördelning.....	05
Tillgång till åkermark Värnamo kommun.....	06
Trender i tillgång på åkermark - Värnamo, Sverige och globalt.....	07
En optimal användning av åkermarken i Värnamo kommun.....	08
Relationen mellan trädgård och jordbruk.....	10
Vad kan ett jordbruk i Värnamo som inte är boostat ge?.....	10
Åkermarkens användning i praktiken 2023	11
En handelsbalans för matsystemet i Värnamo kommun	12
Djurtäthetens betydelse	13
Ekologisk produktion i Värnamo	15
Förutsättningar och praktik - skogen i Värnamo	16
Förutsättningar och praktik - Sjöar och vattendrag i Värnamo	17
Förutsättningar och praktik - Övrig mark i Värnamo kommun	18
Biodling och pollinering.....	19
Praktiska förutsättningar - infrastruktur och logistik	20
Praktiska förutsättningar - Kompetens, vanor och kultur	22
Det lokala matsystemet idag i Värnamo?.....	24

3. Diskussion och vägval 24

Åkermark och livsmedelsförsörjning.....	25
Landbygdsutveckling och byns betydelse	25
Två parallella matsystem.....	26
Lokal mat i Värnamo kommun.....	27
Lokal, regional, svensk och global mat	28
Att främja hälsosamma matvanor	28

4. Referenser och källor 28

1. Matsystemet i Värnamo - Nutid och Framtid

Sammanfattning

Värnamo har tagit initiativ till att se hur man kan stärka det lokala matsystemet i kommunen. Denna analys är en viktig grund för det arbetet.

Beredskap, besöksnäring, biologisk mångfald, företagsamhet och folkhälsa är några områden som kommer att stärkas genom detta.

Analysen ger en bild av vilken grad av självförsörjning som finns i dagsläget och potential för framtida försörjningsförmåga och ger underlag för vägval och strategiska beslut.

Vi har utgått ifrån det geografiska området Värnamo kommuns naturliga produktionsskapacitet utan externa insatsmedel som konstgödning och foder. Detta p.g.a. att utgångspunkten är en långvarig avspärning som innebär importstopp av livsmedel, växtnäring och kraftfoder.

I analysen har vi intervjuat runt 30 personer - lantbrukare, intresseföreningar, forskare, sakkunniga och nyckelpersoner i kommunen. Deras berättelser har tillsammans med statistik och forskning gett en helhetsbild.

*”...en obalans mellan produktion och konsumtion.
Det mesta som produceras lämnar kommunen”*

Slutsatser:

- det finns i Värnamo en obalans mellan produktion och konsumtion. Det mesta som produceras lämnar kommunen. Under 1980-talet hade Värnamo kommun en god balans mellan åkerareal och invånarantal, men sedan dess har åkerarealen minskat, produktionen blivit mer ensidig och i högre grad beroende av importerat foder och gödning.
- försörjningskapaciteten är under 5% och det saknas grundläggande infrastruktur.
- En rimlig målsättning för självförsörjningsgraden hade varit 20% (ett mellanting av dagens under 5% och tidigare nationella mål om 80%).
- till analysen läggs ett särskilt dokument med rekommendationer om hur kommunorganisationen kan gå vidare för att börja skapa ett mer robust matsystem lokalt.

Utvecklingen av ett lokalt matsystem hämmas av att hela matsystemet är uppbyggt på specialisering på global nivå. Den infrastruktur och det kunnande som gjorde det möjligt att klara fem år av avspärning under 2:a världskriget finns inte längre. Den har ersatts av en struktur som kräver transporter fram och tillbaka över jordklotet, som förutsätter billiga fossila drivmedel, som undergräver de lokala ekosystemen och som är extremt sårbar. En så enkel sak som högre världsmarknadspris på en viktig råvara, kan få dramatiska effekter.

Samtidigt har systemet gjort människor bekväma och lett till att kunskaper och medborgares förmåga att ta ansvar för sin egen mat avvecklats. De åtgärder som är enklast att ta för att lösa problem som uppstår genom prishöjningar av livsmedel tenderar att göra sårbarheten ännu större.

Vid en uppbyggnad av det lokala matsystemet i Värnamo finns människor och gryende folkörelser som stått emot tidens ström, engagerat sig i det lokala och hållit fragment av ett lokalt matsystem vid liv. Här kan ett systematiskt och strategiskt stöd från kommunen till de egna gröna näringarna få en mängd positiva effekter.

Bakgrund

Värnamo kommun har en ambition att utveckla sitt lokala matsystem i linje med modernahållbarhets- och beredskapsmål för att skapa ett robust och hållbart matsystem i kommunen.

Ett robust matsystem har många fördelar som minskad klimatpåverkan, minskad övergödning, vård av biologisk mångfald, levande landsbygd och byar samt företagsutveckling på landsbygden - men även människors fysiska, psykiska och sociala hälsa. Ett robust lokalt matsystem ger vinst på alla dessa områden.

Syfte och mål

Syftet med denna analys är att ge ett underlag för beslut gällande matsystemets utveckling i Värnamo kommun. Den ska ge en helhetsbild av dels hur det lokala matsystemet ser ut idag, dels visa vilken försörjningsförmåga man skulle kunna ha i framtiden.

Eftersom vi utgår från en krissituation där olika importerade insatsmedel inte är tillgängliga är markens naturliga produktionsförmåga grundläggande i analysen.

”...så att matsystemet kan klara flera olika kriser, inklusive krig”

Målet är att analysen ska vara ett gemensamt underlag för beslut så att matsystemet kan klara flera olika slags kriser, inklusive krig.

Analysen är även avsedd att ge en förståelse för det egna matsystemets styrkor, svagheter och framtida möjligheter, samt peka på praktiska ingångar till förändring på kort och lång sikt.

Det handlar inte bara om lantbruksproduktionen - utan även om insatsmedlen i själva lantbruket - foder, gödning, drivmedel och mycket annat, och om nödvändig infrastruktur som mejeri, slakteri, kvarn, distribution, logistik, lagring, tillagning, servering och befolkningens matvanor.

”...det finns två parallella matsystem. Det ena lokalt inom kommunen, och det är detta vi analyserar här.”

Avgränsningar

Maten har kopplingar till nästan allt som pågår i en kommun - eftersom vi alla äter mat och vad vi väljer att äta spelar roll - här försöker vi se brett. Vi har dragit gränsen för denna analys vid kommunens gräns. Man kan säga att det finns två parallella matsystem. Det ena är lokalt inom kommunen, och det är detta vi analyserar här. Det andra är globalt och till stor del styrt av beslut som fattas långt bort och av världsmarknadspris på produkter och råvaror.

Det globala systemet är sårbart för händelser långt bortom kommunens kontroll. Det lokala systemet är sårbart för extremväder som kan drabba hela regionen på en gång. Då behövs det globala eller åtminstone nationella systemet som back-up. Men frågorna kring det globala-nationella matsystemets hållbarhet ligger i stort utanför denna analys som framförallt är avsedd att peka framåt för Värnamo kommun som geografisk enhet.

2. Förutsättningar för egen livsmedelsförsörjning i Värnamo

Ett lokalt självförsörjande matsystem är beroende av kunskande och kultur, rätt infrastruktur och biologiska förutsättningar.

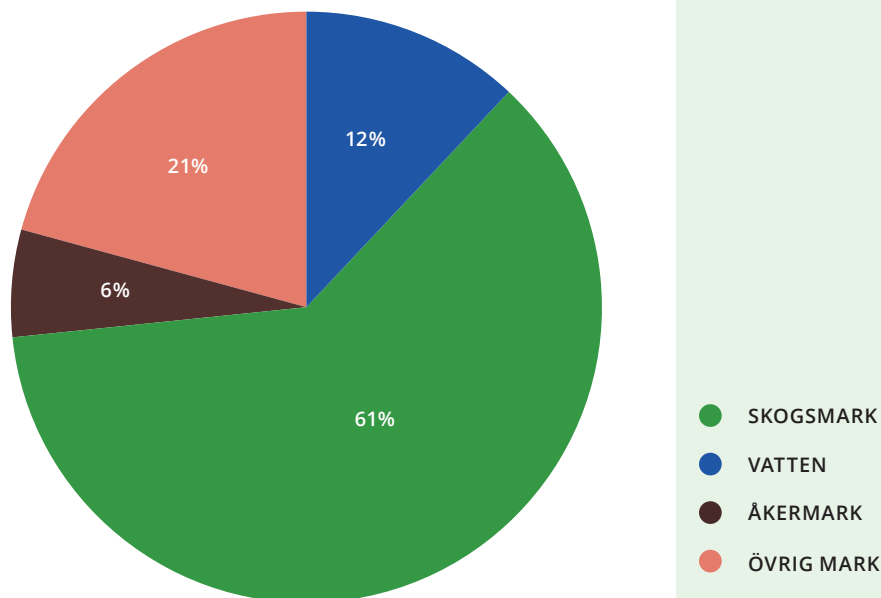
”...någon gång kommer till en punkt där det blir olönsamt (att boosta produktionen).”

Biologiska förutsättningar - arealfördelning

De biologiska förutsättningarna anger de möjligheter och gränser som sätts av geografin - alltså det geologiska underlaget och klimatet. Dessa gränser kan tillfälligt förändras genom att tillsätta foder eller gödning. Men då är det inte markens egen produktionsförmåga - det verkligt cirkulära, vilket är det vi söker i denna analys, som nyttjas. Globala trender som klimatförändring, förlust av biologisk mångfald och förlust av fruktbar åkermark globalt innebär att vi måste räkna med att djurfoder och gödning blir dyrare - och någon gång kommer till en punkt då det blir olönsamt. De naturliga förutsättningarna, som denna analys utgår ifrån, kräver att marken vårdas väl och att det finns kunskap om hur jord kan brukas utan yttre tillsatser. Det är till exempel viktigt att förstå att vid en omställning från en jord som brukats med konstgödsel till en utan uppstår en svacka i produktionen och det kan ta många år innan det naturliga kretsloppet kan återskapa en produktionsförmåga.

Värnamos totala areal 1 382 kvadratkilometer (kvkm) fördelas på 81 kvkm åker, 848 kvkm skog, 166 kvkm vatten och 287 kvkm övrig mark. (**Fig 1**)

FIGUR 1
Fördelning av arealer i
Värnamo kommun.

Tillgång till åkermark Värnamo kommun

1981 hade Värnamo kommun 30 364 invånare och 10 043 ha åkermark. Det innebar att åkermarken inom kommunens gränser kunde försörja alla dess medborgare utifrån svensk normalkost. Sedan dess har invånarantalet ökat till 34 629 invånare medan åkermarken minskat till 8 122 ha. En forskargrupp under ledning av Elin Rööf på Sveriges Lantbruksuniversitet har gjort en studie av miljöpåverkan per person utifrån tre olika dieter.

”...åkermarken inom kommunens gränser kunde försörja alla dess medborgare utifrån svensk normalkost”

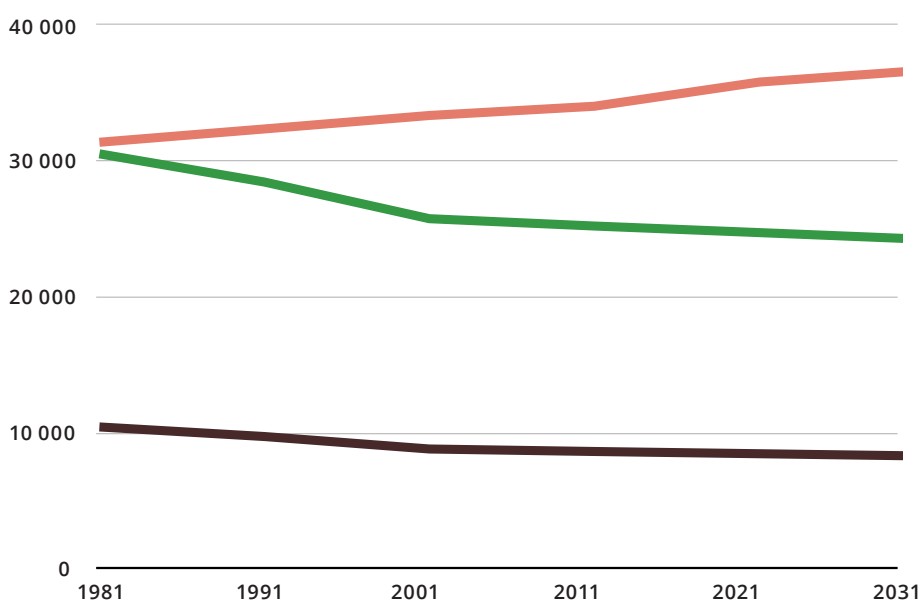
En av de saker gruppen undersökte var hur mycket åkermark dessa dieter kräver¹ - Genomsnittlig svensk kost, Kost enligt livsmedelsverkets rekommendation och LCHF (Low Carb High Fat). Med genomsnittlig kost gick det åt 3 400 kvadratmeter, om vi skulle äta enligt Livsmedelsverkets rekommendation skulle det räcka med 2 700 kvm, men om vi äter enligt LCHF krävs 4 300 kvm.

Detta innebär att försörjningsförmågan i Värnamo från 1981 till 2023 gått från balans till att arealen räcker till 24 000 av de 35 000 invånarna. (Fig 2)

Om matvanorna i kommunen skulle förbättras så att ett genomsnitt av befolkningen istället lever enligt Livsmedelsverkets rekommendation så räcker maten istället till 30 000 av de 35 000 invånarna.

FIGUR 2

Utveckling av antal invånare och användningen av åkermark 1981 - 2021 samt prognos till 2031

¹ RÖÖF ET AL 2015

FÖRSÖRJNINGSFÖRMÅGA

räknat som antal invånare som försörjas kan med svensk typkost (3400 kvm/person)

KÄLLOR:

Statistiska Centralbyrån "Folkmängden i Sveriges kommuner 1950 - 2023"

Jordbruksverket "Åkermarkens användning efter kommun, gröda och år"

Värnamo kommun "Befolkningsprognos 2023-2032".

För åkermarken har det antagits samma minskning 2021-31 som 2011-2021

- ANTAL INVÅNARE
- ÅKERMARK
- FÖRSÖRJNINGSFÖRMÅGA

Trender i tillgång på åkermark - Värnamo, Sverige och globalt

Om vi tittar på tillgång till åkermark per invånare i Sverige ser vi att den gått från 3 500 kvm/inv 1981 till 2 400 kvm/inv 2021. Värnamo kommun har med andra ord följt samma trend som hela riket - invånarantalet har ökat samtidigt som åkermark lagts ned.

”Värnamo kommun har med andra ord följt samma trend som hela riket.”

I världen som helhet har under samma tid den tillgängliga åkerarealen gått från 3 000 kvm per invånare 1981 till 1 700 kvm/inv 2021. Prognosen pekar på fortsatt befolkningsökning - och fortsatt minskning av åkerareal genom erosion, försaltning², utarmning och stadsbyggnad, vilket kompenseras genom att jungfrulig natur i tropiska och subtropiska länder avverkas för att anlägga plantager av exportgrödor. (Fig 3)

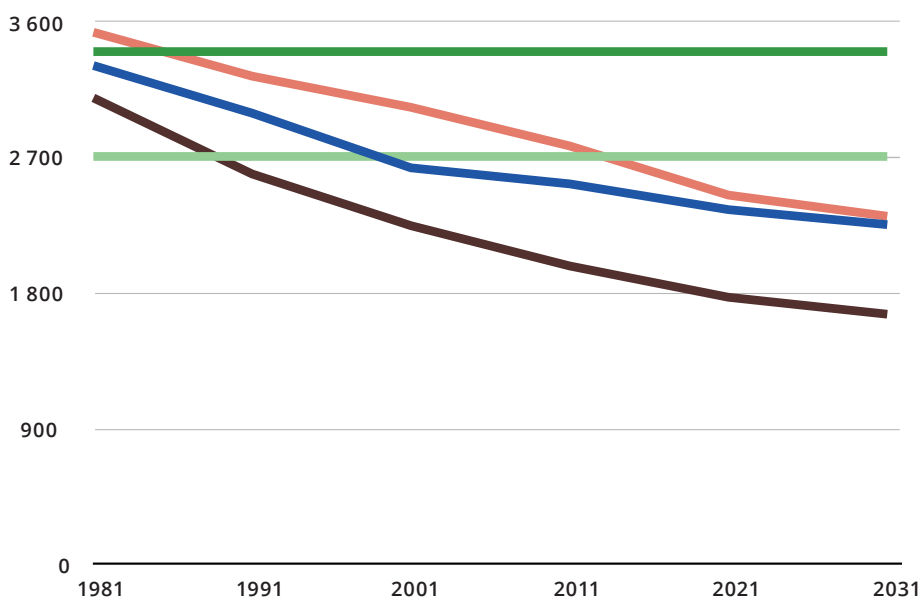
I Sverige generellt - och även i Värnamo kommun - kan återtagande av åkermark vara en positiv åtgärd för den biologiska mångfalden.

En optimal användning av åkermarken i Värnamo kommun

Åkermarken i Värnamo kommun har växlande förutsättningar. Det är mycket sand- och mossjordar, i vissa områden mycket sten, men det finns också jordar som är lämpliga för spannmål, oljeväxter, örter, bönor, potatis och grönsaker. Men i huvudsak talar de naturliga förutsättningarna för odling av vall, d.v.s. odling av klöver, gräs och örter till hö, ensilage och bete. Typiska ettåriga grödor är vete, havre, korn, bovete, råg, raps, örter, bönor, potatis och de flesta grönsaker. Beroende på lokala

FIGUR 3

Tillgång till och behov av åkermark i kvadratmeter per invånare 1981-2031

² I VARMARE DELAR AV VÄRLDEN

där avdunstningen är större än nederbörden finns en risk att bevattning som syftar till att öka skördarna eller överhuvud taget möjliggöra odlingen gör att vattnet i marken drar med sig salt när det vandrar uppåt och så småningom ansamlas i matjorden och till sist gör att jorden blir alltför salt för att odla i.

KÄLLOR:

Statistiska Centralbyrån "Folkmängden i Sveriges kommuner 1950 - 2023"

Jordbruksverket "Åkermarkens användning efter kommun, gröda och år"

Värnamo kommun "Befolkningsprognos 2023 - 2032".

För åkermarken har det antagits samma minskning 2021-31 som 2011-2021

För åkermark i Sverige finns bra statistik genom Jordbruksverket. För åkermark i världen har siffran 1,4 miljarder hektar använts som konstant eftersom osäkerheten i beräkningar är mycket stor.

Tillgången till åkermark i världen är en komplex fråga. Å ena sidan förstörs åkermarker i världen genom erosion, stadsbyggnad, förvaltning och annat - och å andra sidan skapas ny åkermark genom att jungfrulig natur omvandlas till åker.

Fortfarande produceras livsmedelsråvara motsvarande cirka 5600 kcal/person och en människas behov för att bli mätt är cirka 2000 kcal. Därför är det långt till den punkt där det inte går att försörja mänskligheten med mat - om man bara tänker på tillgången till åkermark och kalorier. Däremot är det tydligt att nuvarande globala matsystem inte är hållbart.

förutsättningar från gård till gård kan en optimal växtföljd på åkermark i Värnamo kommun variera från långliggande vall som bryts med en spannmålsgröda vart 7:e - 8:e år till en sjuårig växtföljd med 3 år vall och 4 år av ettåriga livsmedelsgrödor - alltså ett spann mellan cirka 50 och 85% vall. Fram till 1980-tal i Sverige var det vanligt med 6-7 åriga växtföljder där ett av åren utgjordes av rotfrukter som potatis eller morötter. Detta är biologiskt gynnsamt eftersom rotfrukterna som tillhör en helt annan växtfamilj än baljväxter och gräs bidrar till att minska skadegörare. Rotfrukter i växtföljd har försvunnit eftersom rotfrukterna kräver specialmaskiner och odlingen är arbetsintensiv, och istället har vissa gårdar specialiserat sig på bara rotfrukter, vilket dock kräver tillsats av inköpt gödning och innebär att skadegörare och ogräs blir ett problem som är inte går att bemästra utan specifik bekämpning.

Vallodling bygger upp marken samtidigt som den fixerar både koldioxid och kväve från luften. Detta gör vallodlingen klimatpositiv samtidigt som den bygger upp och stärker markens bördighet. Dessutom producerar den djurfoder - som i sin tur ger gödsel som är nödvändig för att kunna odla livsmedelsgrödor samt mjölk och kött. De ettåriga livsmedelsgrödorna lämnar marken bar under längre eller kortare tid och under den tiden gör den naturliga nedbrytningen i marken att koldioxid andas ut och markens bördighet förbrukas. Samtidigt är de ettåriga livsmedelsgrödorna effektiva på så vis att små arealer åkermark krävs för att föda en människa. Men i en helhetssyn behöver vi se en balans mellan vall och ettåriga grödor, och i den balansen bör minst 50% vara vall för att bördigheten i jorden inte skall förbrukas på längre sikt.

Relationen mellan trädgård och jordbruk

Enligt erfarenhet från gårdar som strävar efter självförsörjning med foder och gödsel kan inte mer än ungefär 10% av en åkerareal avsättas till trädgård utan att den övriga markens utarmas. Att avsätta en viss del av en gård till trädgård innebär att man väljer ut en del av gårdens åkermark som har passande jordart, bra lutning så att överskottsvatten kan rinna av och möjlighet till bevattning, och tar ut den ur gårdens stora kretslopp för att odla grönsaker till försäljning. Denna jordbit kommer att få en större del av den gödsel som produceras av gårdens djur eftersom där kommer att odlas ettåriga trädgårdsgrödor som kräver gödning.

”Vallodling bygger upp marken samtidigt som den fixerar både koldioxid och kväve från luften.”

Det innebär att det blir lite mindre gödsel per ytenhet kvar till resten av gården. Det blir med andra ord en viss utarmning av den del av gården som inte är trädgård samtidigt som trädgårdsdelen förbättras. Till en viss grad är detta bara positivt, men

BILD Från Sötåsa gårdshandel. Fleråriga grödor som vall bygger upp marken samtidigt som den fixerar koldioxid från luften

om alltför mycket avsätts till trädgård blir utarmningen av den övriga gården så stor att hela systemet blir sämre än optimalt. Före 1950-talet då konstgödsel var dyrt i relation till arbetstiden och inom den biodynamiska rörelsen som hade en höjdpunkt i Sverige på 1980-talet och där det alltså är ett uttalat ideal att vara

”Denna jordbit kommer att få en större del av den gödsel som produceras av gården djur ...”

så mycket självförsörjande på foder och gödsel som möjligt, utvecklade lantbruken avancerad kunskap om hur en gårds produktion optimeras i förhållande till totalt värde i livsmedelsproduktionen. Så länge tillgången till billig gödning är god kan utarmningen enkelt kompenseras, och därför har förståelsen för dessa sammanhang alltmer försvunnit och den allmänna uppfattningen har blivit att det knappt alls går att producera livsmedel utan tillsats av konstgödsel, vilket dock motbevisas av de gårdar som faktiskt finns och som tillämpar och optimerar produktion med ett minimum av tillsatt foder eller gödning.

Vad kan ett jordbruk i Värnamo som inte är boostat³ ge?

Vad kan en mjölkproduktion som är helt självförsörjande med både foder och gödsel ge på de magra sand- och mulljordar som är vanliga i Värnamo kommun? En uträkning som utgår från erfarenhet från Färanäs Västergård i Alvesta kommun som ligger nära detta ideal och på samma slags magra jordar som i Värnamo ger 4 ton mjölk och 60 kg kött per hektar åker. Detta innebär en potential att på detta sätt producera drygt 1000 kg mjölk och 16 kg nötkött per år till alla invånare i Värnamo kommun. Om man tar bort rapskakan ur foderstaten bör dock produktionen räknas ned till en försiktig uppskattning på 800 kg mjölk och 16 kg nötkött per invånare och år. Liknande mark kan också användas till ren nötköttsproduktion och ingen mjölk och då landar beräkningen på 32 kg nötkött. Detta är grova beräkningar.

”...utvecklade lantbruket med avancerad kunskap om hur en gårds produktion optimeras...”

³ I PRAKTIKEN ÄR JORDBRUKET IDAG beroende av importerat foder och gödning som tack vare fossil energi kunnat produceras billigt. Dessa insatsmedel ser dock ut att i framtiden bli allt dyrare och den ständiga tillgången kan alltmer ifrågasättas. En särskild problematik gäller kväve och fosfor.

När lättlöslig kvävegödning ges till marken, missgynnas de organismer som tar upp kväve från det oändliga förråd som finns i luften. Motsvarande gäller tillsats av lättlösligt fosfor som missgynnar mykorrhiza som gör markbundet fosfor tillgängligt för växterna. Slutsatsen är att de tillsatta insatsmedlen undergräver den naturliga kvävefixeringen och möjligheten att hämta fosfor direkt från marken.

BILD Väderås Eko Lamm. Idisslande djur som får och nötboskap bidrar inte bara till öppna landskap. De gör också att cellulosa och lignin som enkelmagade djur inte kan smälta kommer tillbaka in i kretsloppet och gör det möjligt att odla grönsaker och mycket annat ätligt.

Produktion från svin och fjäderfä handlar om att ta tillvara restprodukter från jordbruk och livsmedelsindustri. Basfödan är spannmål som inte når upp till den kvalitet som anses vara god nog till livsmedel. I exemplet ovan tas allt tillvara av nötkreatur. En del av spannmålen kan lika väl tas tillvara och omvandlas till ägg och fläsk - och en annan del kan bli bröd och andra livsmedel direkt. I lokala matsystem kan olika restströmmar tas tillvara optimalt och cirkulärt. På gårdsnivå ger en mångfald i balans med flera olika djurslag och växtslag på samma gård en högre total produktion. Den största begränsningen ligger inte i de naturliga förutsättningarna utan i tillgången på rätt infrastruktur, entreprenörer, kunnig arbetskraft och marknad för produkterna. Ett småbruk är dessutom en plats för utveckling och innovation. Självförsörjning med mat året runt gör småbruket robust och flexibelt.

Om 10% av åkermarken avsätts till trädgård, som då förstärks med lite extra växtnäring med ursprung i den övriga åkermarken, och odlas upp med en mångfald av olika slags grönsaker, frukt, bär och nötter har vi drygt 800 ha till detta. Detta blir mer än 200 kvadratmeter trädgård per invånare. Den som har en så pass stor och välskött trädgård med fruktträd, bärbuskar och grönsaker vet att detta räcker och är generöst tilltaget. Vilka grödor som är möjliga att odla finns det fördomar om - som ofta visar sig kunna övervinnas när det finns en vilja och en marknad.

”...en försiktig uppskattning på 800 kg mjölk och 16 kg nötkött per invånare och år...”

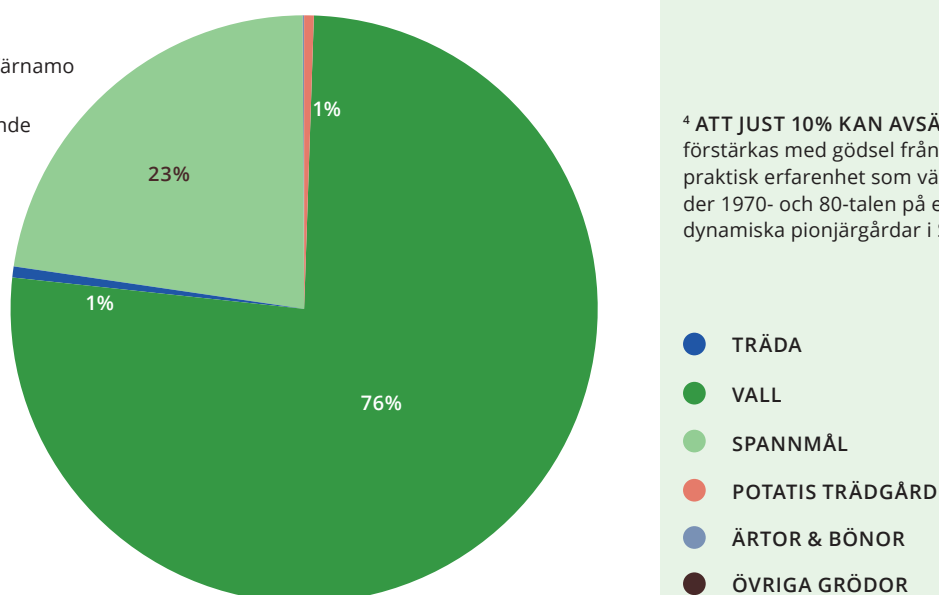
Åkermarkens användning i praktiken 2023

1981 var åkerarealen i Värnamo kommun 10 043 hektar - och sedan dess har det skett en gradvis minskning till dagens nivå. Samtidigt som åkermarken har minskat så har invånarantalet ökat. Båda dessa trender ser ut att fortsätta. Värnamo har alltså gått från balans 1981 till ett allt större gap mellan befolkningens behov och omlandets produktionsförmåga (**Fig 3**).

Av åkermarken är 6037 hektar slåttervall, 1791 ha spannmål, 42 ha matpotatis och endast 1 ha trädgårdsgrödor, 1 ha örter och bönor, 6 ha övriga grödor och 48 ha träda⁵ (**fig 4**). En närmare granskning avslöjar att i stort sett all spannmål som odlas i kommunen går direkt till djurfoder och därutöver importeras väsentliga mängder kraftfoder till framförallt kommunens mjölkproducenter och på senaste tiden även äggproducenter. Det är alltså bara 42 hektar matpotatis och 1 ha trädgårdsgrödor av åkern som används direkt till livsmedel.

FIGUR 4

Åkerarealens användning i Värnamo kommun 2023. Spannmålen används i stort sett uteslutande till djurfoder - och dessutom importeras kraftfoder med ursprung i andra områden.

⁴ ATT JUST 10% KAN AVSÄTTAS OCH förstärkas med gödsel från övriga är en praktisk erfarenhet som växt fram under 1970- och 80-talen på ekologisk-biodynamiska pionjärgårdar i Sverige.

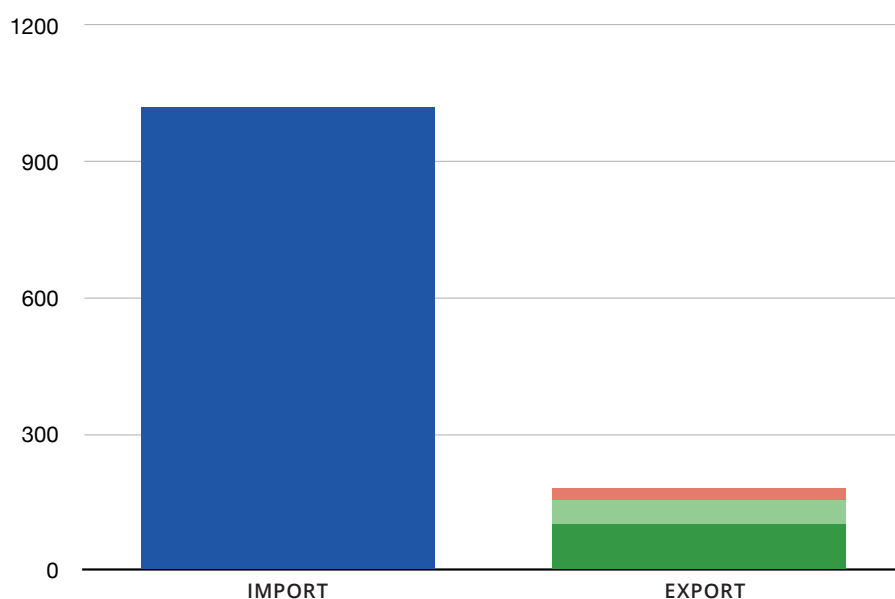
Den stora införseln av foder och gödning innebär även att markens förmåga att hämta kväve från luften och frigöra fosfor och mineraler från marken är underutnyttjad och den höga produktionsnivån är skenbar. Den är understödd av en stor införsel av både foder och gödning som tas från annan ort. Produktionen i stort är optimerad på ett globalt matsystem med billig fossil energi som har fördelen att maten blir billig och att allt alltid är lätt tillgängligt. Det är just denna optimering som gjort hela systemet extremt sårbart. Det är "just in time" och inte "just in case" som är marknadens signal. Områdets egen produktionsförmåga är inte tillvaratagen och den infrastruktur som behövs för att ta tillvara och optimera ett robust lokalt matsystem har i stor utsträckning avvecklats.

”...Värnamo kommun säljer livsmedel för 177 MKr och köper för 1020 MKr...”

En handelsbalans för matsystemet i Värnamo kommun

Jordbruket domineras av 28 mjölkproducerande gårdar med i genomsnitt 80 mjölkkor (plus ungdjur och eventuella köttdjur) vardera. En av kommunens mjölkgårdar är ekologisk - och har varit det länge. Mjölkgårdarna är heltidsjordbruk och oftast även med anställd arbetskraft. Utöver dessa finns många gårdar med ett trettiotal köttdjur. Dessa kombinerar oftast köttproduktionen med olika andra verksamheter som snöröjning på vintern och entreprenadarbete eller helt andra yrken för att få ekonomin att gå ihop. Mjolk och kött blir i vårt globala matsystem en anonym, och därmed hårt prispresad, råvara. När bönderna producerar mer för att få bättre lönsamhet åstadkommer de sammanlagt en överproduktion som när marknaden är mättad går till pulvermjölk och säljs på världsmarknaden. Där finns alltid någon köpare - men världsmarknadspriset, som via mjölkpulvret definierar vad en svensk bonde får per kg mjölk, ligger under produktionskostnaden för en hållbar produktion. Konsumenten betalar för transporter i flera led, förädling i flera led, distribution, handel, förpackningar och mycket mer. Resultatet blir att Värnamo kommun säljer livsmedel för 177 MKr och köper för 1020 MKr. Alltså en rejält negativ handelsbalans (fig 5).

FIGUR 5 Värnamos handelsbalans för livsmedel i MKr/ år

⁵ JORDBRUKSVERKET STATISTIK;

Ordet "Träda" i jordbruksverkets statistik är mark som inte ger någon skörd. Det kan handla om en odlingsåtgärd för att bli av med ogräs, men kan också ha andra orsaker.

KÄLLOR:

Bedömningen av importens värde - bygger på Konsumentverkets "Hushållskostnader per månad" som anger en månadskostnad på 3900 kr för en ung vuxen och minskar för äldre och yngre. Livsmedelsbutikerna tar ca 6% marginal. I denna beräkning har 2500 kr/person och månad använts som en försiktig utgångspunkt.

Baserat på antal mjölkkor och genomsnittlig produktion per ko och 483 öre/kg ECM

Baserat på 3800 tjurar à 344 kg slaktvikt och 40 kr/kg = 52 MKr.

Baserat på 95000 höns, 13 kr/kg, 300 ägg/ höna och år och 60 g/ägg = 22 MKr

- IMPORT
- EXPORT MJÖLK
- EXPORT KÖTT
- EXPORT ÄGG

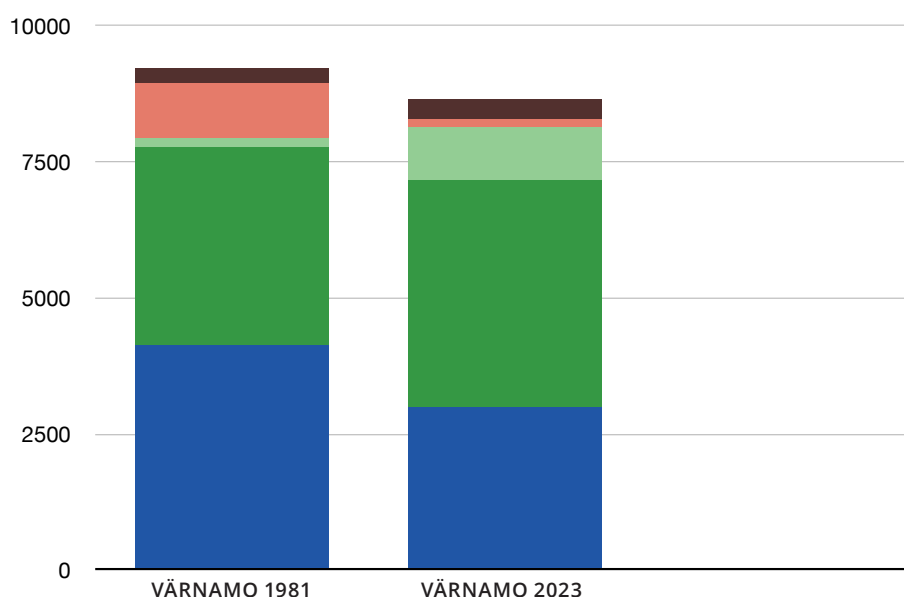
Till detta kommer att jordbruken använder konstgödsel och inköpt foder och har andra kostnader som gör att deras netto är lägre än som framgår av **fig 5**. För att öka sin lönsamhet köps alltså olika insatsmedel in som ökar produktionen - men som samtidigt bidrar till att trycka ned priset för alla bönder. I områden som är attraktiva för odling pressar konkurrensen mellan bönder dessutom upp priset för åkermark. En bättre lokal matchning mellan produktion och produktionsförmåga utan import av foder och gödning borde därmed kunna vara lönsam för branschen i sin helhet. Ett sätt att skapa en sådan balans är det tvåprissystem som Sverige hade på 1980-talet. Då betalade mejerierna ett högre pris för mjölk upp till en viss mängd som motsvarade den regionala marknaden och ett lägre pris för överproduktion som måste exporteras till lågpris på världsmarknaden som pulver. Tvåprissystem förutsätter en bred branschöverenskommelse och innebär en möjlighet för mindre och balanserade gårdar att bli lönsamma.

Djurtäthetens betydelse

Djurenheter per hektar är ett mått som används för att undersöka en gårds förmåga att försörja sig med egenodlat foder. En djurenhet motsvarar en mjölkko som producerar 6 ton mjölk per år. Andra djurslag räknas om med utgångspunkt i hur mycket foder som krävs på ett år. Ju bättre jordar och klimat - desto högre djurtäthet är möjlig att försörja med eget foder. Under mellansvenska förhållanden rekommenderas en djurtäthet kring 0,6-0,8 djurenheter per hektar på en gård som inte heller tar in gödning utifrån. Måttet används dels i arbetet med att minska övergödningen från gårdar med djur (Greppa Näringen) och dels i biodynamisk rådgivning i arbetet med att göra en grundläggande plan för gårdens inriktning. Rekommendationen för djurenheter per hektar har växt fram genom praktisk erfarenhet på gårdar som strävar efter att vara självförsörjande med både foder och gödning.

I Värnamo har den totala mängden djur minskat från 9200 till 8700 djurenheter. (**Fig 6**) Men eftersom även den odlade arealen har minskat under samma tid - och minskat mer än mängden husdjur - så har djurtätheten ökat. Den har ökat från 0,9 djurenheter per hektar till närmare 1,1 djurenheter per hektar. Med andra ord har djurtätheten växt från nära balans till ett allt större beroende av inköpt foder.

FIGUR 6 Djurenheter i Värnamo kommun totalt. Djurenheter är ett mått som används för att få en uppfattning om den totala åtgången av foder till husdjur. En mjölkko som ger 6 ton mjölk per år är en djurenhet. Andra djurslag räknas om till ungefär samma åtgång av foder.

⁶ SE T.EX. ARTIKELN Lantbruksnytt "Tvåprissystem kan rädda mjölkbönderna" <https://lantbruksnytt.se/tvaprisssystem-radda-mjolkbonderna/>

KÄLLOR:

Statistiska Imoles cust, te laborate dolene cab id estrum harchicem estiure, optate ape et omnis dolent, eatium diosintur a dit latur, que offic tent hillore ventur?

Da santur, censedit optiates dendi cum recatur receaturibus adipsumqui cones doluptate acea cus delibus dolecea nimus re corectus, coneturest quaes esciliquae mossum et ped et fugit delesequiati blam, occuscit officaborrum veriberorit offici ut ut aci doluptatint que voloreprat quuntium hilicab oritae porum debitibus vel mollese digenisit

- GRISAR
- MJÖLKKOR
- ÖVRIGA NÖTKREATUR
- VÄRPHÖNS
- HÄST

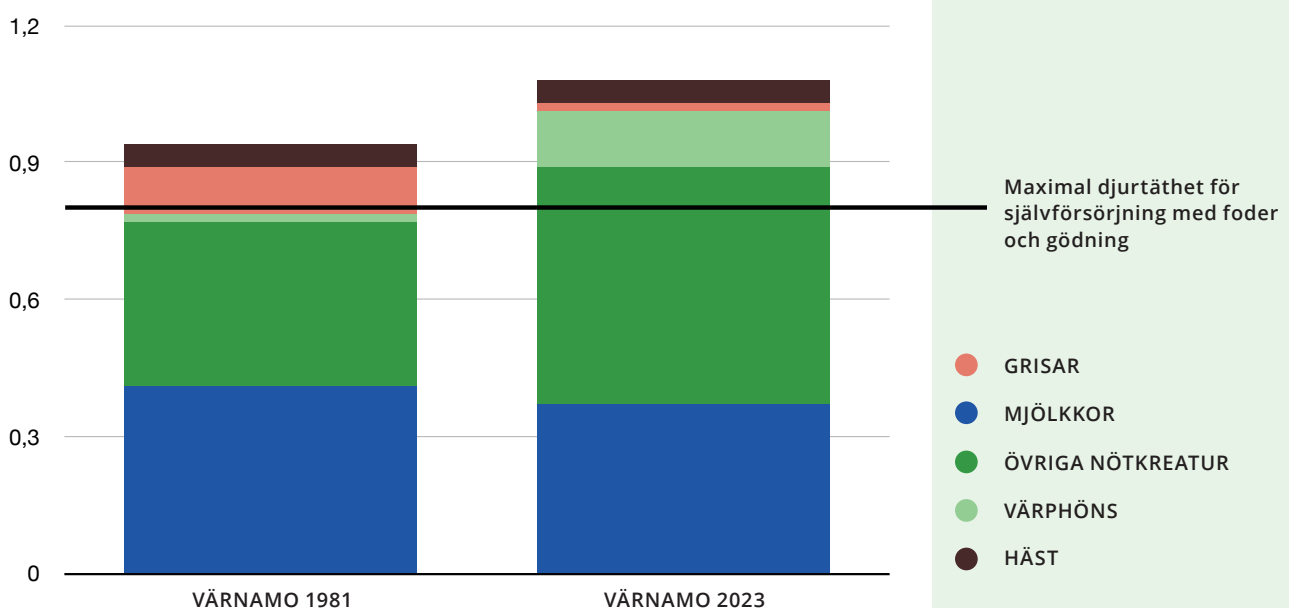
Förutom att skapa problem med överproduktion och utslagning av de mindre mjölk-
gårdarna leder den alltför höga djurtätheten också till övergödningssproblem för
Östersjön. Samtidigt leder den ensidiga spannmålsodlingen i andra delar av Sverige
till att åkrarna där utarmas och blir beroende av inköpt gödning. Fel balans leder
alltså till en hel rad problem (**Fig 7**). Fortsättning på nästa sida

*”...har djurtätheten växt från nära balans till allt
större beroende av inköpt foder.”*

FIGUR 7 Djurenheter per hektar är ett mått på gårdens förmåga till självförsörjning med
eget foder och gödsel i ekologisk produktion. En tumregel är att en djurtäthet på 0,6-0,8
Djurenheter per hektar gör det möjligt att gården är självförsörjande med både foder
och gödsel. När djurtätheten går över 0,8 är gården beroende av import av foder - och
när djurtätheten är under 0,6 blir den alltmer beroende av import av gödning.

0,6-0,8 djurenheter per hektar gäller för större delen av Sverige. Men på sämre jordar
och i Norrland kan siffran behöva justeras nedåt - och på de bästa jordarna kan den
justeras uppåt.

Trots att den totala mängden djur i Värnamo kommun minskat från 1981 till 2023 har
djurtätheten ökat - eftersom åkerarealen minskat. Den höga djurtätheten innebär ett
ökat behov av import av foder från andra regioner - som, särskilt om den odlingen sker
i regioner utan djur eller med mycket låg djurtäthet, innebär utarmning av jordarna
där. Detta innebär samtidigt en ökad risk för läckage av växtnäring från gårdar med hög
djurtäthet - och därmed övergödning av sjöar, vattendrag och i slutändan av Östersjön.

Ekologisk produktion i Värnamo

Det finns en växande rörelse med ekologiska gårdar, småbruk och andra gårdar som upprätthåller en blandad drift med biologisk mångfald och en del med gårdsbutik, försäljning via REKO-ring eller på annat sätt försäljning på den lokala marknaden. Det är på dessa gårdar den lilla andelen verkligt lokal mat finns. Detta är en brokig samling gårdar - en del traditionella, som hållit fast vid gamla traditioner, och andra som är högtbildade och med olika bakgrunder och med kreativitet och experimenterande.

”Det är på dessa gårdar den lilla andelen verkligt lokal mat finns...”

Begreppet ”Ekologiskt” har två sidor. Dels definieras det med regler för certifiering och en EU förordning. Dels är det en metod som väcker lantbrukarens kreativitet och utmanar dennes förmåga att leva inom ramen för de naturliga förutsättningarna på en viss plats - utan att boosta med mineralisk gödning och annat. Dessa två sidor kommer ibland i konflikt med varandra. Certifieringen kan bli dyr och krånglig - så att producenter som arbetar i en ekologisk anda väljer att ställa sig utanför systemet. Å andra sidan vill aktörer som hanterar stora volymer tillämpa regelverket på ett sätt som svär mot andan i det ekologiska tänkesättet. Många producenter som arbetar i en mer eller mindre ekologisk andakänner sig hårt trängda mellan hårda regelverk och krav och en marknad som ändå inte ger tillräcklig betalning för produktionen. Regelverket gäller nationellt och lika för alla - men de lokala förutsättningarna är inte lika överallt. Det pågår ett livligt samtal internt inom ekorörelsen kring detta - och det är bra att hålla detta i minnet när man läser siffror och trender. Verkligt lokalt är egentligen ekologiskt. Men då måste det ekologiska förstås utifrån den kreativa, innovativa sidan där man på olika sätt strävar mot ett mål och använder begränsningar som ett sätt att väcka kreativiteten. 16,6% av arealen är ekologiskt odlad - och ökande⁷, Detta är nära det nationella genomsnittet, men om

⁷ SVERIGES EKO-KOMMUNER

BILD Väderås Eko lamm. De gårdar i kommunen som producerar den verkligt lokala maten är trängda mellan hårda regelverk och en marknad som är uppbyggd för ett globalt matsystem.

Väderås Eko Lamm När lokal ekologisk produktion också konsumeras lokalt bidrar det till den lokala ekonomin och till en bättre handelsbalans.

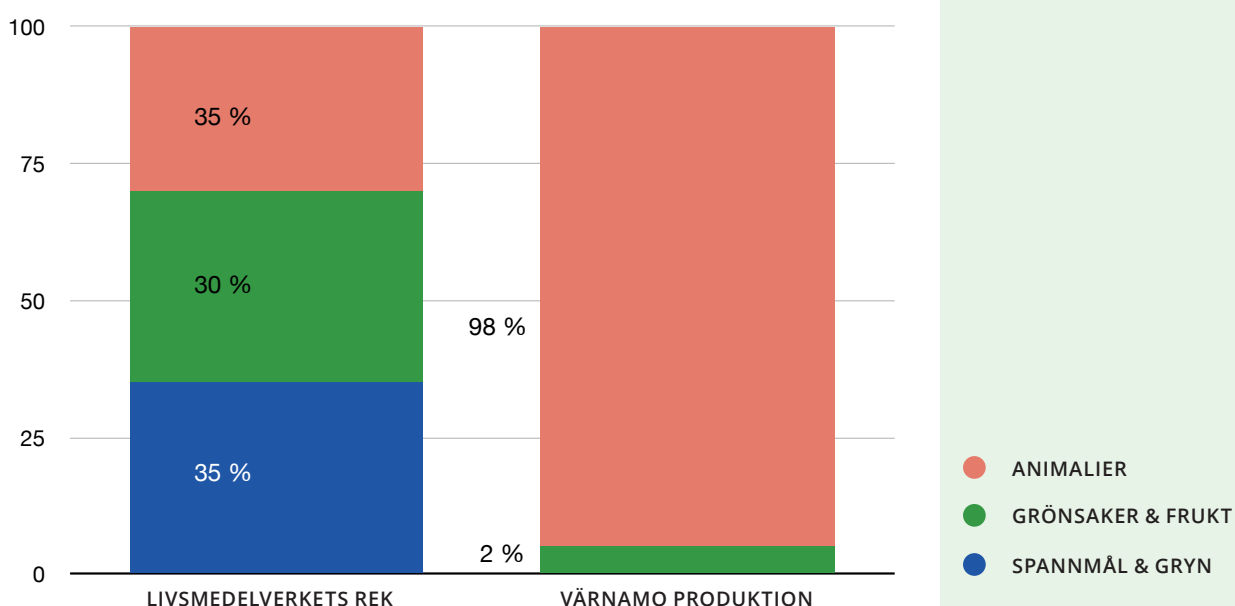
man skall nå det nationella målet som är 30% till 2030 behövs en högre öknings-takt. Det finns inget i de biologiska förutsättningarna som hindrar en ökning av den ekologiskt odlade arealen. Däremot finns många hinder i bristen på infrastruktur, i regelverk anpassade för det globala matsystemet och i attityder på många nivåer. Allt detta skapar en inlåsning som ställer sig i vägen för utvecklingen av det lokala matsystemet.⁷

”...trängda mellan hårda regelverk och en marknad som ändå inte ger tillräcklig betalning...”

Ett exempel på hur denna inlåsning fungerar är det hinder som skapas genom att ekologisk certifiering kräver dubbla kedjor. Måltidsservice efterfrågar skalad potatis. Men för att den lokala grossisten och potatisodlaren skall kunna leverera skalad potatis måste maskinen tömmas och städas mellan en ekologisk och en konventionell leverans - och då väljer man att ta skalad konventionell potatis enbart för att slippa det besväret. Måltidsservice tvingas välja mellan lokal konventionell och ekologisk från annan region. På samma sätt är det ett hinder och en inlåsningseffekt att det är samma uppköpare, förädlare och distributör som hanterar både ekologisk och konventionell mjölk och kött. Det är naturligt att den av dessa två produkter som har den mindre andelen får lägre prioritet i hela kedjan, får högre prispåslag och missgynnas i hela kedjan. Följden av den höga specialiseringen i produktionen är en dålig matchning mellan produktion i kommunen - och behov och efterfrågan lokalt (**fig 8**).

”Flera lantbrukare menar att viltet gör det omöjligt att odla örter och spannmål...”

FIGUR 8 Jämförelse mellan Livsmedelsverkets rekommendation ”Tallriksmodellen” och den faktiska livsmedelsproduktionen i Värnamo kommun. Anledningen till att det blir 0% Spannmål och gryn i den högra stapeln är att all spannmål som odlas går till djurfoder. Utöver detta importerar kraftfoder för att försörja djuren.

Förutsättningar och praktik - skogen i Värnamo

848 kvadratkilometer - eller 84 800 hektar - är betecknat som skog i Värnamo kommun. Denna kan ge ett bidrag till livsmedelsförsörjningen i form av jakt, bär, svamp och ätliga vilda växter och kan vara en viktig reserv i kristider. Beteckningen "skog" kan innebära flera olika naturtyper - från stråk av kalk med hög naturlig betesproduktion till unga granskogar utan undervegetation. Det kan också vara åkermark som planterats igen med gran. Det kan vara tallhedar som är rika på lingon eller blåbärsgranskog. Minskningen av åkermark sedan 1981 kan tyda på att det finns en del granplanteringar på åkermark. Sådana planteringar med enbart gran är känsliga för storm, brand och granbarkborre och ger låg kvalitet på virket. Här kan finns möjligheter att ta tillbaka åkermark i samband med slutavverkning. Bärtillgången varierar, men en försiktig uppskattning baserad på Riksskogstaxeringen för Götaland är mellan 80 och 400 kg blåbär och lika mycket lingon per hektar, vilket, om man räknar på 100 kg ger 250 kg blåbär och 250 kg lingon per invånare. Vi tar idag knappast tillvara mer än 10% av bærtillgången i skogarna. Här finns en uppenbar förbättringspotential, även om det knappast är realistiskt att öka tillvaratagandet till mer än 20% av tillgången.⁸

”...en försiktig uppskattning på 800 kg mjölk och 16 kg nötkött per invånare och år...”

Enligt en uppskattning av länsansvarig jaktvårdskonsulent i Jönköpings län Hans Andersson, skjuts i länet i genomsnitt över år ungefär 2 älgar, 0,5 dovhjort, 7 vildsvin och 6 rådjur på 1000 ha. Det kan räknas samman till i grova drag 400 kg slaktvikt - vilket innebär ungefär hälften - 200 kg urbanat kött. Det innebär 0,5 kg viltkött per invånare och år. Det räcker alltså till ett par tre festliga tillfällen under året. Dock finns potential för mer viltkött - och för lantbrukets skull finns anledningar att skjuta mer vildsvin. Duvor, gäss och hare är dåligt utnyttjat på grund av litet intresse från jägarnas sida.

Tyvärr har kött från vilt idag svårt att komma ut till medborgarna på grund av brist på viltslakteri och dåliga avyttringsmöjligheter. Den jägare som fyllt sin frysbox och inte har någonstans att sälja med tillräcklig vinst har inte så starkt motiv att jaga mer. Mer jakt är samtidigt efterfrågat av lantbruket. Vildsvin är svårjagat och ställer till problem. Även hjortdjur och gäss kan vara besvärliga för lantbruket. Flera lantbrukare menar att viltet gör det omöjligt att odla ärter och spannmål - eller rent av att det skulle bli slutet för deras produktion om de fick ett större angrepp. Bærtillgången är starkt underutnyttjad och har länge varit beroende av utländsk arbetskraft, så när reglerna på den sidan skärpts har det påverkat hur mycket bär som plockas.

”...en försiktig uppskattning på 800 kg mjölk och 16 kg nötkött per invånare och år...”

⁸ EGEN UTRÄKNING BASERAT PÅ uppskattningar av Anna-Karin Karlsson, senior rådgivare på RISE som skriver så här: "Jag skulle säga att det inte är möjligt att plocka 100%, men det är en utnyttjad resurs så en dubblering av plockningen vore kanske möjlig om man hittar ett hållbart sätt att plocka, nya plockningsverktyg och ett engagemang från skogsägarna där de också kan få del av vinsten."

Förutsättningar och praktik - sjöar och vattendrag i Värnamo

166 kvadratkilometer - 16 600 hektar - av Värnamo kommuns yta består av sjö. Dessa sjöar utgör en väsentlig och i hög grad outnyttjad reserv av fisk - braxen, mört, abborre, gädda, gös och flera andra arter som skulle kunna tas mer i anspråk. Vid en långvarig avspärrning kan fisk i insjöarna vara en viktig proteinreserv. Det är framförallt braxen och mört som utgör en potential i sjöarna. Detta är fiskar långt ned i näringskedjan. Rovfisk som abborre, gädda och gös ger mindre mängder. I sjöar som inte fiskats under många år är tillväxten ofta låg. Ett utökat fiske kan då stimulera tillväxten och i vissa fall försöker man till och med fiska ut övergödda sjöar som en åtgärd mot övergödning. 1939-45 då Sverige var beroende av lokal produktion var insjöfiske en viktig källa till protein - och sjöarna nyttjades intensivt. Efter kriget återhämtade sig fiskbestånden.

”...inget dåligt tillskott av högvärdigt protein att mobilisera..”

I en studie av 23 sjöar i Canada har sjöarnas innehåll av fisk uppskattats till mellan 5 och 370 kg/ hektar⁹. Det är alltså en betydande variation. Övergödda sjöar har mer fisk än klarvattensjöar - och därför fiskas ibland övergödda sjöar ut för att få ekosystemet att gå över från grumligt till klart. I sådant så kallat Reduktionsfiske har man tagit ut 300-700 kg fisk per hektar. De stora sjöarna i Värnamo kommun som Bolmen och Vidösten är rika på fisk. Eftersom Bolmen och Vidösten är fiskrika sjöar gör vi här en gissning på att det går att ta ut 70 kg fisk/ha. Det kan vara väl högt, men kan vara möjligt att ta ut under en flerårig kris. Gissningen 70 kg per hektar ger drygt 90 gram fisk per dag och invånare¹⁰. Även om minst hälften går bort som rens (dock användbart som foder till värphöns, kompost i trädgårdsodling mm) är det inget dåligt tillskott av högvärdigt protein att mobilisera i händelse av en flerårig kris. Fisken är inte bara protein utan innehåller omega 3, jod, selen och i synnerhet D-vitamin som inte finns i så många livsmedel¹¹.

Insjöarna har en potential. Men här finns utmaningar. För att kunna mobilisera behövs en kompetens - och utrustning. Nät för insjöfiske slits snabbt och importerats idag för varje års behov - och här som i andra fall gäller "just in time". För att kunna skala upp fisket vid en större kris måste en nivå av kompetens upprätthållas i fredstid. Dessutom består denna reserv till största delen av karpfiskar som braxen och mört. Här finns gamla traditioner - men hur levande är den traditionen idag bland yngre medborgare? Om man vill ha en något så när smidig övergång är det viktigt att vi lär oss tillaga och äta braxen, mört och andra karpfiskar.

”...Skisstext försiktig uppskattning på 800 kg mjölk och 16 kg nötkött per invånare och år...”

Fisk från insjöarna skulle också kunna användas till proteinfoder i äggproduktionen. Men för att det skall bli verklighet krävs ett utvecklingsarbete. I småskalig äggproduktion med tillgång till en sjö är det en möjlighet mer direkt att fiska och spara i frys. Går bra att koka i gryta och blanda ut med spannmål och potatis.

⁹ DOWNING ET AL 1990

"Fish production correlated with Primary Productivity, ..." https://www.researchgate.net/publication/249531127_Fish_Production_Correlated_with_Primary_Productivity_not_the_Morphoedaphic_Index

¹⁰ 70 KG/HA *16600 HA /

34500 invånare i Värnamo kommun/365 dagar

¹¹ AVSNITTET OM SJÖAR OCH FISK

bygger på egna beräkningar baserat på uppgifter från SCB, Downing et al 1990 "Fish production correlated with Primary Productivity, ..." https://www.researchgate.net/publication/249531127_Fish_Production_Correlated_with_Primary_Productivity_not_the_Morphoedaphic_Index och muntliga uppgifter från Göran Sundblad, SLU och insjöfiskare Jonny Ståhl

Förutsättningar och praktik - övrig mark i Värnamo kommun

287 kvadratkilometer (kvkm) är varken betecknad som åker, skog eller vatten. Det kan vara betesmark, områden med byggnader, villaområden, parker, gräsmattor, vägar, våtmarker och andra mindre produktiva naturområden som dock kan få betydelse för livsmedelsförsörjningen i händelse av kris. Här finns generösa förutsättningar. Vissa marker behöver hävdas genom bete för att bevara naturvärden och biologisk mångfald.

Betes- och ängsmarker kan ha samma jord som en åkermark, men definieras som bete därför att bitarna är alltför små för att brukas med moderna maskiner. Men det kan också vara mossjor dar som bör lämnas oplöjda eftersom de om de plöjs och brukas med ettåriga grödor oundvikligen börjar bryta ned organiskt material och orsaka klimatgasutsläpp - och det kan vara jordar med mycket sten eller tunt jordtäckte. Mjölproduktionen är viktig för att producera kalvar som behövs för att hävda dessa marker. Ofta dras all nötköttsproduktion över en kam. Man missar då djurens roll som naturvårdare.

Villaområden, parker, gräsmattor och byggnader har en betydande potential för odling av livsmedel - inte de mängder som behövs för att verkligen mätta en befolkning, men väl grönsaker, frukt och potatis, som kommer att vara mycket viktiga i en kristid - och som kan vara en trygghet i lugnare tider. Konsten att odla vardagsmaten är viktig kunskap i kristiden - och är i goda tider värdefulla inte bara för själva näringsvärdet utan också för sammanhållningen, då odling är något att samarbeta om. Småbrukare med mindre än 2 hektar åker producerar en tredjedel av all mat som äts i världen¹². Den maten kommer ofta inte ut på någon marknad. Betydelsen av husbehovsodling skall inte underskattas.

Det spelar stor roll om befolkningen kan och är van vid att odla och ta vara på allt som kan vara ätligt i sin närmaste omgivning. Till detta område hör fruktträd, bärbuskar, perenna grönsaker, köksträdgårdar, kolonilotter, biodling, hushållshöns, balkongodlingar och mycket annat. Kommunens fruktkarta, som visar var det finns bärande träd som vem som vill kan plocka frukt från, är ett initiativ som pekar i den riktningen.

BILD Sötåsa gård

Biodling och pollinering

Remsor mellan vägar och andra bortglömda ytor kan användas för att odla blommande växter till bin och andra pollinerande insekter. Det är viktigt för bin att ha tillgång till pollen och nektar under hela säsongen från den tidiga sälgen till ljung och andra sent blommande växter på hösten. Omvänt är det viktigt för blommande växter att ha tillgång till bin - till exempel raps, fruktträd och bärbuskar, blåbär och lingon.

Värnamo biodlarförening har 66 medlemmar. De flesta är små och har 12 kupor eller mindre. Intresset har ökat på senare år. En uppskattning utifrån årets rapport är att det finns drygt 400 kupor i kommunen och att det ger cirka 16 ton honung ett normalår, vilket blir ca 0,5 kg honung per invånare och år. Ett besvärligt problem för all biodling är olika slags fuskhonung som säljs i handeln som äkta honung, vilket gör att den äkta lokala honungen blir svår att sälja. Det pågår ett utvecklingsarbete med block-chain teknik för att komma tillrätta med detta.¹⁴

BILD Det finns drygt 400 bikupor i kommunen som ger 16 ton honung ett normalår. Det blir ungefär ett halvt kilo per invånare och år

Praktiska förutsättningar - infrastruktur och logistik

Det är en stor skillnad mellan spannmål i en lantbrukares silo och bröd hos kommunens invånare, mellan mjölk i gårdstanken och smör, mjölk, yoghurt och ost i invånarnas kylskåp och mellan livdjur i hagen och köttbullar.

För en robust försörjning av lokala livsmedel som klarar en oväntad kris och långvarig avspärrning krävs i första hand lokala mejerier, slakterier och kvarnar som tar hand om mjölk, kött och spannmål och lageranläggningar för rotfrukter, grönsaker och frukt. Därutöver behövs lokala företag i varje större ort som kan förse invånarna med en central tillgång till dessa livsmedel.

Eftersom mjölk och kött är känsliga råvaror som kräver professionellt handhavande är detta särskilt avgörande. Spannmål är enklare att transportera, men brist på torknings- och lagringskapacitet på gårdarna kan vara ett problem. Dessutom krävs olika förädlingssteg som skalning för havre och bovete. Och för att obehandlad spannmål skall vara användbart som livsmedel krävs kunskaper om matlagning hos befolkningen. Kultursorter av spannmål har bättre näringsvärde än moderna sorter som är förädlade på hög skörd och industriella bakegenskaper. Rätt behandlade kan dessa sorter ge ett viktigt bidrag till behovet av järn, som är det näringsämne som i praktiken i Sverige ibland ger upphov till bristsymptom.

En anledning till att lokala slakterier är särskilt viktiga ur beredskapssynpunkt är att det vid olika händelser snabbt kan uppstå ett stort behov av slakt och då blir det slaktköer. På liknande sätt är det med mjölk som kräver en obruten kylkedja och snabbt omhändertagande.

Grönsaker, frukt och bär har sina säsonger av överflöd då lokala förädlingskök som är redo att sylta, safta, mjölksyra, konservera, röka, ysta och torka är avgörande för tillgången över hela året. En sådan resurs kan även användas till att omvandla spill i en verksamhet, t.ex. vassle från mjölkproduktion och drav från bryggeri och tillfälliga överskott som annars skulle slängas till värdefulla livsmedel.

Mejeri

Det saknas helt mejeri i Värnamo kommun. Närmaste mejeri tillhör ARLA och ligger i Jönköping. Om det av någon anledning skulle bli avbrott på transporter dit blir det svårt både för gårdarna och för konsumenter i Värnamo som är vana att handla mjölkprodukter.

Det finns 28 gårdar med totalt 2152 mjölkkor och varje ko producerar i genomsnitt drygt 10 ton mjölk per år. Det innebär att en genomsnittlig gård producerar mer än 2 000 kg mjölk en genomsnittlig dag. Den mjölken måste tas om hand och kylas direkt. Om mjölkbilen inte kommer när den skall och kyltanken blir överfull finns inte många andra alternativ än att hålla ut mjölk - och om problemet blir långvarigt sinlägga 15 korna. Därefter får man inte igång dem igen på ett bra tag. Mjölk är en känslig råvara.

”...under 1940-talet när Sverige klarade 5 år av nästan total avspärrning...”

Kommunens mjölkbönder har negativa erfarenheter av små och medelstora mejerier. Konkurer har skett - och bönder har drabbats ekonomiskt. Att garantera att ta emot all mjölk året runt utan avbrott är en viktig trygghet som ett mejeri behöver kunna ge.

Möjlighet till småskalig direktförsäljning från ARLA:s leverantörer finns. Det finns i böndernas kontrakt med ARLA ett tak för hur stor del av mjölken som får levereras lokalt. Men möjligheten utnyttjas i ganska liten grad i Värnamo kommun.

¹² RICCIARDI ET AL Ricciardi et al "How much of the world's food do smallholders produce?" Science Direct 2018. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2211912417301293>

¹³ UPPGIFTER FRÅN INTERVJU MED Lena Freij, ordförande Värnamo Biodlarförening

¹⁴ UPPGIFT HÄMTAD FRÅN föredrag av Björn Lagerman, författare till boken "Allt om Biodling" på Biets dag, Julita 2024

”Det är skillnad mellan mjölk i gårdstanken och smör, mjöl och ost i kylskåpet...”

Slakteri

Det saknas slakteri i kommunen. Bönderna skickar djuren till Linköping, Lammhult eller Skövde. Vilt är beroende av viltslakteri i Lönashult i Alvesta kommun.

Hönskött är en potentiell möjlighet till lokal mat, men för slakt är beroendet till beslut långt utanför kommungränsen total - och det som produceras i kommunen tas bara delvis om hand till livsmedel.

Kvarn och övrig förädling

Det finns ingen kvarn, all odlad säd går till djurfoder och det är en ganska stor nettoimport av spannmål och andra jordbruksprodukter i form av kraftfoder till framförallt mjölkkor och höns. Spannmål kräver dessutom torkning, lagring och eventuellt flera förädlingssteg.

Distribution

Det finns en lagercentral i Torp, som används som omlastningsstation. Hit kommer intransport från många olika håll - och härifrån transporteras ut till olika delar av kommunen. Det är egentligen inget lager här - i princip omsätts allt på en vecka.

¹⁵ **KOR GER MJÖLK** när den fått en kalv slutar den vanligen av sig själv att ge mjölk ett par månader innan den får nästa kalv. Den går i sin. Om den inte går i sin av sig själv kan man tvinga den att sluta ge mjölk genom att minska utfodringen och sluta mjölka. Det är att "sinlägga".

BILD Kalv på Sötåsa gård

Praktiska förutsättningar - Kompetens, vanor och kultur

Ett lokalt matsystem är en kultur som historiskt har byggts upp genom att människor anpassat sin matförsörjning efter de naturliga förutsättningarna som funnits på platsen. Genom att välja ut de djur och växter som passar bäst för det lokala klimatet har unika lokala sorter och raser av husdjur växt fram. Det innebar en skatt av genetisk mångfald, men också ett unikt lokalt kunnande om odling, växtförfädling, avel, livsmedelsförfädling och även lokala maträtter. Detta uppbyggda system visade under 1940-talet när Sverige klarade 5 år av nästan total avspärrning utan att någon behövde svälta prov på vad denna kompetens betyder.

Det som fick Sverige att gå från svältkatastrof på 1800-talet med en befolkning på endast 3 miljoner till överskott på livsmedel med en befolkning på 5-6 miljoner under 1900-talets första hälft är en genomgripande reformrörelse inom jordbruket som innefattade en kombination av bildning, kunskaps- och teknikutveckling inom jordbruket och växtföljder med klöver. Detta skedde i stort innan introduktionen av konstgödsel, som först på 1950-talet började öka starkt. Denna revolution av det svenska jordbruket är det idag få som känner till.

”...under 1940-talet när Sverige klarade 5 år av nästan total avspärrning...”

Från 1947 har jordbrukspolitiken styrts alltmer mot att först frigöra arbetskraft till industrin och sedan 1990-talet mot att konkurrera på världsmarknaden. Konkurrensen med dels låglöneländer och dels med storskaliga monokulturer i regioner med optimala förhållanden för en gröda - eller som i fallet Nederländerna tillgång till billigt foder genom närheten till en stor importhamn och därmed särskilda förhållanden för animalieproduktion - har gjort att de lokala matsystemen försvunnit och ersatts av industrier som i stort är frikopplade från den lokala ekonomin, som därmed missgynnats. Det är därmed inte bara infrastruktur som försvunnit - utan också kunnande och vanor. Kort sagt; kulturen kring de lokalt anpassade matsystemen har undergrävt och till stora delar försvunnit. Det som återstår är på många sätt en

BILD Ulås lamm och gris. I ett kretsloppsbaseerat jordbruk tar grisar och höns hand om rester från jordbruk och småskalig förfädling som inte äts av människor. Det är därigenom vi har fått ordet "Spargris".

slags motrörelse som hela tiden funnits, och trots att den stadigt missgynnats av infrastrukturen och varit förbisedd när samhällets regelverk byggts upp, stadigt har växt och utvecklats. Förståelsen för vikten av ett lokalt robust matsystem har fått en skjuts framåt i och med pandemin och kriget i Ukraina. Nu finns en grogrund för att plocka upp det som var värdefullt i den tidigare bondekulturen och integrera det med det bästa av den moderna livsmedelsproduktionen.

”...det är därmed inte bara infrastruktur som försvunnit utan också kunnande och vanor...”

Invånarnas förmåga att odla vardagsmaten, ta vara på och konservera överskott av naturens råvaror i säsong och göra mat av enkla råvaror som spannmål, örter och bönor, slakta och stycka, ta vara på mjölk, konservera, torka, salta och fermentera kommer att bli oerhört viktig i händelse av krig. Praktisk livsmedelssäkerhet behöver bli en vardagskompetens hos alla medborgare.

Att höja självförsörjningsgraden i en modern kontext är framförallt en kulturförändring. Lokal mat är kultur. Det kommer att innebära ett folkligt engagemang för matsystem och matkultur och en förståelse på bredden och på djupet av vad detta innebär. Detta kan bara växa genom nära kontakt mellan individer som har förstått och integrerat kulturen i sig själva och också tillämpar den i sina egna liv. Det innebär också att klyftan mellan tanken och planerandet uppifrån och det engagemang som måste växa upp ”underifrån” - från alla praktiska utförare i matsystemet från lantbrukare, fiskare, jägare, bärplockare och biodlare över mejerister, slaktare, charkuterister och mjölnare till kockar, servitörer och restaurangägare - övervinns. Det ligger i sakens natur att det som skall ske inte kan ingenjörsmässigt planeras uppifrån. Information räcker inte. Det måste växa fram utifrån att människor som är verksamma i själva görandet hittar sin visdom och sina drivkrafter och att samhällsplaneringen möter de nya initiativ som kommer fram.

Det lokala matsystemet idag i Värnamo?

Vad finns då av lokalt matsystem i Värnamo - när praktiskt taget allt som odlas lämnar kommunen och därmed kommunens och dess invånares rådighet?

Det finns en REKO-ring och flera gårdsbutiker och Måltidsservice köper lokalt kött, ägg och potatis. Det finns fruktträd i parker som kommunen gjort en karta av för att stimulera invånare att plocka fritt och ta tillvara. Därutöver finns en okänd mängd som människor odlar själva i sina trädgårdar, jägare som tar vara på vilt, fiskare som plockar upp ett och annat ur insjöarna och människor som plockar bär och svamp och kanske ätliga växter.

De här mängderna är små och kräver ett särskilt projekt för att mäta ordentligt, men med tanke på att en hel del av det som uppfattas som ”lokalt” trots allt lämnar kommunen för att bearbetas i ett slakteri i en annan kommun för att sedan koma tillbaka eller är beroende av foder som odlats utanför Värnamo kommuns område (äggproduktionen framförallt), så är det i alla fall säkert att den verkliga självförsörjningen vid en sträng bedömning ligger under 5%.

3. Diskussion och vägval

I utvecklingen av del lokala matsystemet i Värnamo kommer det att uppstå frågor och vägval som är bra att samlas runt. Maten har hamnat som en perifer fråga i de flesta kommuner men går in i samhällets flesta grenar. Om man möts i de gemensamma frågorna har man mycket att vinna på flera områden, men om man inte ser helheten kan det uppstå målkonflikter.

Åkermark och livsmedelsförsörjning

Värnamo kommun hade 1981 en god balans mellan åkerareal och invånarantal. Sedan dess har invånarantalet ökat, åkerarealen minskat, viktig infrastruktur lagts ned och människors matvanor har gått från en rimlig anpassning till vad som kan odlas i svenskt klimat till att idag vara i stort frikopplad från detta.

”Räknat i kcal per dag produceras i världen fortfarande ungefär 2,7 gånger det dagliga behovet...”

Samtidigt har tillgången till åkermark per invånare på jordklotet minskat från en nivå som var hållbar om alla människor på jorden skulle leva enligt Livsmedelsverkets rekommendation till en nivå långt under denna - och alla prognoser pekar på fortsatt befolkningsökning ett tag till. Räknat i kcal per dag produceras i världen fortfarande ungefär 2,7 gånger så mycket livsmedelsråvara som det dagliga behovet av energi för jordens befolkning¹⁶. Det är fortfarande långt kvar till en verklig brist och det finns mycket matsvinn i världen som kan minskas. Men den relativa press som uppstår innebär högre priser på livsmedel som vi troligen kommer att få leva med. Även de produktionsmedel i form av soja till foder och gödning som idag används för att boosta jordbruksproduktionen kommer med ökat globalt tryck sannolikt att bli dyrare och därmed blir produktionsformer som klarar sig utan dessa medel mer lönsamma. Dessa produktionsformer ställer dock högre krav på brukaren att ha en kompetens inom flera områden, entreprenörskap, kreativitet och ledarskap.

Frågan att samlas runt blir hur ovanstående insikter bäst skall användas till att samordna initiativ från lokala företagare, ideella föreningar och medborgare och vilken roll kommunen kan ta för att hjälpa fram en sådan förstärkt landsbygdsutveckling.

Landbygdsutveckling och byns betydelse

En typisk specialiserad gård - där intäkten i huvudsak består av livsmedelsråvara till industrin - behöver ungefär 100 ha åker för att skapa ett heltids arbetstillfälle (variationen är dock stor beroende på bransch).

En gård som har en allsidig produktion kan skapa mer än 10 arbetstillfällen på samma åkerareal genom att kombinera egen förädling med direktförsäljning till konsument, gårdsturism, social verksamhet och mycket annat¹⁷.

”...En gård som har en allsidig produktion kan skapa mer än 10 arbetstillfällen på samma åkerareal...”

Ännu större potential har samarbeten inom en by med flera lantbruk och andra företag, ideella föreningar och invånare i byn och där byns gemensamma vilja att behålla egen skola och annan viktig lokal service är en stark drivkraft¹⁸. I ett bysammanhang där maten är integrerad i hela kulturen finns vinster på alla områden i ett enda grepp - beredskap och förmåga att hantera en osäker och komplex framtid, fysisk, social och psykisk hälsa, biologisk mångfald, klimat, levande landsbygd, trygghet och

¹⁶ UTRÄKNING AV GUNNAR Rundgren med utgångspunkt i FAO statistik

¹⁷ ETT PRAKTIKEXEMPEL ÄR Domäne Friedeburg i Lübeck, Tyskland, som med 160 ha åker har anställda motsvarande mer än 20 heltider. Man kan också räkna fram liknande och ännu högre siffror på vissa svenska småbruk med olika former av direktförsäljning.

¹⁸ BERG ET AL 2023,, Framtidens by

välstånd. Levande byar kan också ha en viktig betydelse för att fånga upp vilsna ungdomar, erbjuda återhämtning till människor som gått i väggen eller hamnat i depression eller hitta passande arbetsuppgifter till individer som hamnat långt från arbetsmarknaden. Vad byn kan göra i praktiken beror på de initiativ dess medborgare tar och som byn bestämmer sig för att bära gemensamt. Det finns redan en gryende rörelse bland invånarna som rör sig i denna riktning - och en tydlig vilja från kommunen att gå i den riktningen kan spela en viktig roll för att en sådan utveckling skall bli verklighet. Kommunen kan genom att anta en tydlig målsättning för lokal produktion och konsumtion av livsmedel ge en signal till företag och lantbruk i kommunen.

”... en tydlig vilja från kommunen att gå i den riktningen kan spela en viktig roll...”

För att idéer om till exempel lokala slakterier och mejerier och annat som passar in i ett förstärkt lokalt matsystem skall kunna bli verklighet, behövs en projektledning för att samordna aktörerna i hela kedjan från lantbruk till konsumtion, inklusive kommunens måltidsservice och även andra berörda enheter inom kommunen samt ideella föreningar. Detta kommer att vara särskilt viktigt när utvecklingen kommer igång och innan aktörerna hittat hållbara samarbetsformer. Hur skall denna projektledning se ut och fungera?

Två parallella matsystem

Det finns två parallella matsystem - som också representerar helt olika kulturer. Det globala matsystemet är högt specialiserat och producerar billig mat - så länge det fungerar. Möjligheten att boosta med billiga importerade insatsmedel i kombination med global konkurrens från aktörer i länder med svaga miljöregler har vridit detta system till sitt nuvarande beroende av dessa insatsmedel. I de lokala matsystemen krävs också lönsamhet, men systemet bygger på ett förtroendefullt och tätt samarbete mellan människor. Det gör dessa system flexibla och mer resilienta. När odlingen av en gröda slår fel på grund av vädret, kan samma väder gynna en annan gröda - och matsedlarna kan anpassas. När hela kedjan består av små företag och aktörer kan de hitta vägar att hjälpa varandra och lösa problem som orsakas av olika slags störningar.

Det behöver vara en balans mellan det globala/nationella och det lokala matsystemet. Det behöver upptäckas och samtalas om vilken balans som är idealisk.

Lokal mat i Värnamo kommun

Den exakta siffran för nivån på den lokala matproduktion har inte mätts närmare i denna analys - men det är i alla fall mindre än 5% - och det är alldeles för lite för att vara robust.

”...Värnamo kommun saknar idag i all väsentlighet en infrastruktur för lokalt matsystem...”

Det lokala matsystemet i Värnamo består av en mindre mängd potatis och ägg, de små mängder lokala produkter. Måltidsservice lyckas upphandla, gårdsbutiker, REKO-ring, gratis frukt i parkerna enligt kommunens fruktkarta och egna trädgårdsodlingar.

Värnamo kommun saknar i dag i all väsentlighet en infrastruktur för lokalt matsystem. Dessutom finns inarbetade vanor som är svåra att bryta och det globala systemet erbjuder alltid det enkla valet.

¹⁸ BERG ET AL 2023,, Framtidens by

Eftersom det saknas mejeri, slakteri och kvarn i kommunen är den lokala självförsörjningen av alla produkter som innehåller mjölk, kött eller spannmål lika med noll. Den spannmål som odlas inom kommunen används idag nästan helt till djurfoder - och dessutom är animalieproduktionen idag beroende av stora inköp av kraftfoder, vilket framgår av att djurtätheten har ökat utöver det antal djur som kan försörjas av egen produktion. Det finns visserligen en ganska stor äggproduktion i kommunen, men den är till stor del beroende av kraftfoder (KRAV-märkta ägg har minst 50% eget foder) som köps in utifrån och som i sin tur är beroende av åkerarealer utanför Värnamo kommun och av att hela kedjan fungerar.

Det finns flera gårdsbutiker, en REKO-ring som säljer direkt till konsument och en lageroch omlastningscentral som gör viss lokal distribution möjlig - och utöver detta finns allt det som invånare odlar i sina trädgårdar och äter upp direkt. Det finns också 42 ha potatisodling, som delvis används lokalt. Det blir cirka 80 gram potatis/invånare och dag. Det ger cirka 4% - men eftersom en större del av denna potatis säljs utanför kommunen är självförsörjningsgraden här betydligt lägre än så. Sammanfattningsvis ligger självförsörjningsgraden idag för Värnamo kommun under 5%.

”Sammanfattningsvis ligger självförsörjningsgraden idag för Värnamo under 5%...”

Detta gäller troligen de flesta av Sveriges 290 kommuner. Jämfört med storstäderna har Värnamo en landsbygd och en rikedom av företagare som skulle kunna göra betydligt mer om de fick förutsättningar för att utvecklas med hjälp i generations- och ägarskiften och rådgivning utifrån förståelsen för lokala matsystem. Ett lokalt matsystem inom kommunen innebär att kommunen tillsammans med sina medborgare, företag och föreningsliv har full rådighet över maten.

Lokal, regional, svensk och global mat

Vad vore en lämplig målsättning för självförsörjningen i Värnamo? På nationell nivå hade vi fram till 1990 ett mål på 80%. Ett robust matsystem behöver en avvägd balans mellan de två polerna lokalt och globalt. Om ett extremväder drabbar en hel region, så är det det globala eller nationella systemet som måste gå in. Men om det globala matsystemet drabbas av krig, prisstegring för råvaror eller ändliga naturresurser eller annan större störning som drabbar transporterna även inom landet, så behövs det lokala systemet som back-up. Vad som är en optimal balans måste få växa fram, men en grov idé på fördelning är 20% globalt och 20% lokalt inom Värnamo kommun. De övriga 60% fördelas sedan mellan övrigt Svenskt och övrigt Småländskt. Det är realistiskt att nå och skulle ge en betydligt förbättrad robusthet jämfört med det mycket sårbara dagsläget.

Målet 20% lokalt Värnamo är en möjlighet som både är praktiskt möjlig att uppnå och samtidigt något som kan stå stadigt i alla slags scenarier. Då är delarna tillräckligt starka för att i en djup och långvarig kris kunna täcka upp för varandra, samtidigt som det är attraktivt för turism, friluftsliv, kulturell utveckling och företagande på landsbygden.

”Målet 20% lokalt Värnamo är ... både är praktiskt möjligt att uppnå...”

Att främja hälsosamma matvanor

Ett mer robust matsystem innebär också hälsosamma matvanor och matvanor som utgår ifrån lokala och regionala råvaror. Sådana matvanor förutsätter att råvaror

också börjar att odlas lokalt och regionalt. Men ett arbete med att utveckla kosten i en riktning som passar med råvaror som kan odlas lokalt kan börja redan innan dessa faktiskt finns lokalt. Rotfrukter, kålväxter, fullkorn av råg, vete, korn, havre, bovete, ärter, bönor och linser är exempel på produkter som kunde odlas i Värnamo - och som det är viktigt att lära sig använda innan en eventuell kris inträffar. Dessa grödor anknyter till Småländsk tradition och historia, är rika på all slags näring vi behöver och är hälsosamma att äta tack vare innehåll av fiber - och är samtidigt billiga att köpa - och kommer att vara det vi hänvisas till vid en kris.

Här kan ett nära samarbete mellan Måltidsservice och skolan spela en viktig roll. Barn som tidigt bekantar sig med olika grönsaker, frukter, baljväxter och sädesslag vet hur de smakar och vågar också äta sådan mat. Att lära sig konceptet från-jord-till-bord bidrar till en välgrundad förståelse för hur samhälle och naturliga förutsättningar hänger ihop. Detta lägger inte bara grunden för att det lokala matsystemet kommer att ses som något naturligt och viktigt av barn och unga. Det kommer också att väcka intresse för att satsa på en yrkeskarriär inom matsystemet. Med tanke på hur befolkningsökningen i världen sätter en allt större press på odlingsarealer kommer matvanor och råvaror behöva anpassas mer till vad som kan produceras i Sverige. Framtiden kommer att skapa allt fler arbetstillfällen inom matsystemet.

”...kan ett nära samarbete mellan Måltidsservice och skolan spela en viktig roll...”

BILD Vadets gård. Höns spelar en viktig ekologisk roll på en gård med blandad produktion.

4. Referenser och källor

- Bachinger et al 2013, Handböcker för Ekologiskt Kretsloppsjordbruk, <https://dietforagreenplanet.se/projekten/beras/beras-library/guidelines-for-ecologicalrecycling-agriculture/>
- Berg et al 2023, Framtidens by - När lokalsamhällen tar sig rätten att blomstra, Linneforsförlag <https://www.byakademin.se/>
- FAO statistik
- Jordbruksverket, Jordbruket i siffror <https://jordbruketisiffror.wordpress.com/2023/06/19/andel-ekologiskt-odlad-jordbruksmark-per-kommun-2022/>
- Jordbruksverket, statistik, Åkermarkens användning efter kommun och gröda, https://statistik.sjv.se/PXWeb/pxweb/sv/Jordbruksverkets_statistikdatabas/Jordbruksverkets_statistikdatabas__Arealer__1_Riket_län_kommun/JO0104B2.px/
- Konsumentverket, Hushållskostnader per månad https://stpubshop.blob.core.windows.net/publikationer/kostnadsberakningar-hushallskostnader-2024-konsumentverket_a4c.pdf
- Livsmedelsverket 2022 Beredskapshandbok för offentliga måltider
- Röös et al, Environmental Sciences & Policy nr 47, 2015, Evaluating the sustainability of diets—combining environmental and nutritional aspects
- Skogsforum, Skogsareal i hektar, artikel 11 okt 2018 <https://skogsforum.se/viewtopic.php?f=112&t=33294>
- Statistiska Centralbyrån -Befolkningsstatistik inhämtat mars 2024 <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning/befolkningens-sammansattning/befolkningsstatistik/>
- Sveriges Ekokommuner, Miljöbarometern <https://sekom.miljobarometern.se/11-ekologiska-livsmedel/>

Intervjuer

Frida Adelbrant, Säkerhetssamordnare, Värnamo kommun

Hans Andersson, Länsansvarig Jaktkonsulent, Jägareförbundet Jönköpings län

Markus Andersson, ordförande Bredaryd-Forsheda LRF avdelning

Rolf Andersson, ordförande Förbundet Sveriges Småbrukare, Jönköping regionavdelning

Anna Maria Axelsson, ordförande Sveriges Civilförsvarsförbund

Carina Bengtsson, lantbrukare, Vadets gård, Forsheda

Bosse Bergenholtz, Naturskyddsföreningen

Sara Bref, LRF Regionförbund Jönköping

Jirka Bärnlund-Fors, Landsbygdsutvecklare, Värnamo kommun

Björn Carlsson, ordförande Värnamo-Tånnö LRF avdelning

Cilla och Tore Engström, lantbrukare, ekomjölkproducenter, Alvesta

Anna Freij, ordförande Värnamo Biodlarförening

Karin Fritz, Teamledare Destinationsenheten, Värnamo kommun

Johan Grahn, Förvaltningschef, Barn och Utbildning, Värnamo kommun

Emma Granefelt, Marknads- och butiksansvarig, Jussö gård

Anki Hansson, näringslivschef, Värnamo Näringsliv

Johan Hedberg, ARLA Foods, Jönköping

Johan Hilding, ordförande LRF kommungrupp Värnamo

Andreas Karlsson, ekologisk lantbrukare, Hamra Håkansgård

Magnus Karlsson, ordförande Torskinge LRF avdelning

Lotta Nielsen-Nylander, Måltidsservice, Värnamo kommun

Alexandra Pepin, vd, Hammargården, lantbruk och grossistverksamhet

Göran Pettersson, ordförande Voxtorp-Gällaryd LRF avdelning

Fortsättning på nästa sida

Fortsättning från föregående sida

Raymond Pettersson, Hembygdsföreningarna/ Ordförande Värnamo Kultur& Fritid, Värnamo kommun

Therese Petersson, Måltidsservice, Värnamo kommun

Robert Ritzén, Dackebygdens kött

Jonny Ståhl, Insjöfiskare

Göran Sundblad, SLU, Statens sötvattenslaboratorium

Carl Fredrik Thorén, lantbrukare, Värnamo kommun

Johan Uvebrant, ordförande Hånger-Dannäs LRF avdelning

Marie Vuollet, Måltidsservice, Värnamo kommun

Fredrik Wall, butikschef, Coop Värnamo, Malmövägen 7

Axel Wisth, ordförande Fryele-Nydala LRF avdelning

Anton Wrethstig, driftsledare, Jussö gård

Björn Östberg, ordförande Kärda LRF avdelning

.....

Rapportförfattare

Hans von Essen

Agronom & Senior rådgivare

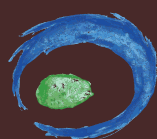
+46 73 562 77 38

hans@berasinternational.se

www.berasinternational.se

BERAS
INTERNATIONAL

VI TAR FORSKNING TILL HANDLING

info@berasinternational.se | www.berasinternational.se

+46 (0) 735 627 738 | Skillebyholm 4

FÖR ETT HÅLLBART MATSYSTEM

Förslag på åtgärder för att stärka det lokala matsystemet

2025

ANALYS - STRATEGI - UTBILDNING

Sammanfattning

Syfte:

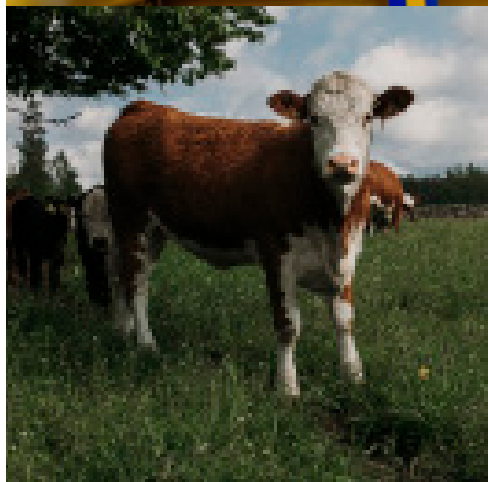
Öka andelen lokalproducerad mat i Värnamo kommun och skapa ett hållbart matsystem som stärker lokalsamhället, skapar jobb och förbättrar beredskap och resiliens.

Huvudutmaningar:

1. Brist på central samordning av matfrågan inom kommunen.
2. Behov av politisk förankring och tydliga strategiska beslut.
3. Svårigheter för lokala producenter att samverka med kommunala verksamheter och hitta hållbara affärsmodeller.

Föreslagna mål:

- 80% svenskt, 50% småländskt, och 20% lokalt producerad mat till år 2035.

Åtgärdsplan

Kort sikt (2024–2026)

1. Politisk förankring och målsättning

- **Åtgärd:** Beslut i kommunfullmäktige om de föreslagna målen (80% svenskt, 50% småländskt, 20% lokalt).
- **Ansvar:** Kommunstyrelsen.
- **Tidsram:** Bred förankring och budget före sommaren 2025.

2. Skapa en tvärfunktionell arbetsgrupp

- **Åtgärd:**
 - Bilda en tvärfunktionell grupp som har ansvar för frågan med alla nyckelfunktioner representerade.
 - Låt gruppens gemensamma mål och arbetssätt växa fram genom workshops.
 - Klargör roller och ansvar för att driva matfrågan framåt.
- **Ansvar:** Kommunen med stöd av BERAS International.
- **Tidsram:** Påbörja Q1 2025, etablerad grupp senast Q2 2025.

3. Workshop och dialog med medborgare och företagare

- **Åtgärd:**
 - Håll workshops i centralorten, förorter och byar.
 - Presentera mål och samla in idéer.
 - Uppmuntra samverkan mellan olika aktörer.
- **Ansvar:** Tvärfunktionella gruppen i samarbete med lokala föreningar.
- **Tidsram:** Start 2025.

4. Uppdatering av strategiska planer

- **Åtgärd:** Integrera målsättningen med befintliga kommunala planer som översiktsplan, miljöplan, risk- och sårbarhetsanalys och mat och måltidspolicy.
- **Ansvar:** Kommunens strateger och chefer.
- **Tidsram:** Q4 2025.

5. Projektfinansiering och samarbete

- **Åtgärd:** Identifiera möjliga samverkansprojekt och finansieringskällor (Region Jönköping, länsstyrelsen, EU-projekt).
- **Ansvar:** Tvärfunktionella gruppen och kommunens projektledare.
- **Tidsram:** Kontinuerligt från Q1 2025.

Åtgärdsplan

Lång sikt (2026–2035)

1. Logistik och lokal infrastruktur

- **Åtgärd:**
 - Skapa planer för logistik och infrastruktur (mejeri, slakt, grönsakslager med mera).
 - Förbättra handelsbalans genom att stimulera företag och civilsamhälle att förädla lokala råvaror i säsong.
 - Undersök möjligheten att finansiera och etablera dessa genom offentlig-privat samverkan.
- **Ansvar:** Kommunens näringslivsavdelning i samarbete med lokala företagare.
- **Tidsram:** 2026–2030.

2. Stöd till småbruk och mellanstora lantbruksföretag

- **Åtgärd:**
 - Etablera rådgivningstjänster för små gårdar och lantbrukare.
 - Skapa stöd för diversifiering och värdehöjande verksamheter (turism, förädling, sociala tjänster).
- **Ansvar:** Länsstyrelsen och kommunen i samarbete med näringslivsorganisationer.
- **Tidsram:** 2027–2035.

3. Utveckling av lokal samverkan med Måltidsservice

- **Åtgärd:**
 - Skapa forum för dialog mellan livsmedelsproducenter och Måltidsservice.
 - Utveckla effektiva logistiksystem för lokala leveranser.
- **Ansvar:** Kommunens kostansvariga och den tvärfunktionella gruppen.
- **Tidsram:** Start 2026, implementering löpande.

4. Politiskt förankrade långsiktiga strategier

- **Åtgärd:**
 - Beslut i alla berörda nämnder om att samverka och integrera målen i verksamheten.
 - Ge tydliga uppdrag till tjänstemän att identifiera kvalitetshöjningar och genomföra dessa.
- **Ansvar:** Kommunfullmäktige och nämnderna.
- **Tidsram:** 2028.

Rekommendationer

- 1. Säkerställ** att den politiska förankringen är bred och inkluderar flera partier.
- 2. Prioritera** kommunikationen kring projektet för att engagera medborgare och företag.
- 3. Håll regelbundna uppföljningar** av arbetsgruppen och se till att planer är flexibla och anpassningsbara.

Kontakta oss

Hans von Essen

Agronom & Senior rådgivare

+46 73 562 77 38

hans@berasinternational.se

Fredrik Birath

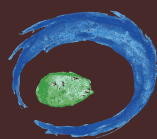
Civilekonom, strateg, processledare

fredrik@berasinternational.se

+46 70 461 07 69

www.berasinternational.se

BERAS
INTERNATIONAL

VI TAR FORSKNING TILL HANDLING

info@berasinternational.se | www.berasinternational.se

+46 (0) 735 627 738 | Skillebyholm 4

§ 5 Dnr: KS.2024.996

Inriktning för samverkan inom IT-driftområdet GGVVH

Beslut

Kommunstyrelsen beslutar

- att** godkänna utredningsrapporten och ta ett inriktningsbeslut om att etablera samverkan inom IT-drift i enlighet med alternativet IT-drift tjänst i utredningsrapporten, samt
- att** tillsammans med Gislaved, Gnosjö, Vaggeryd och Hylte kommuner, genomföra en förstudie som underlag för kommande genomförandebeslut.

Ärendebeskrivning

Serviceförvaltningen har i tjänsteskrivelse den 12 december 2024 anfört följande. Kommunstyrelseordförande i Gislaved, Gnosjö, Vaggeryd och Värnamo (GGVV) har gett respektive kommundirektör i uppdrag att utreda frågan för utökad samverkan inom IT-området. Hösten 2023 gjorde kommunstyrelsepresidiet inom GGVV tillsammans med kommundirektörer och ledande tjänstemän inom IT och digitalisering en utblick om samarbeten inom området i Sverige och Danmark. Under ledning av kommundirektörerna inleddes senare samma höst ett gemensamt arbete mellan tjänstepersoner i kommunerna om hur vi kan utveckla och fördjupa samverkan. I maj 2024 anslöt Hylte (H) till arbetet. En gemensam målsättning formulerades om att utreda en gemensam samverkansform för IT-drift och konsult anlätades gemensamt. Utredningen visar på att det finns en tydlig potential i att samverka inom IT-drift och en bedömning görs att denna samverkan kan dämpa kostnadsutvecklingen, öka säkerheten och minska sårbarheten i att säkra kompetens inom området. Inom de nämnda kommunerna finns en samlad rekommendation om att fortsätta arbetet.

Servicenämnden beslutade den 18 december 2024 § 69

- att** godkänna presenterad utredningsrapport,
- att** föreslå kommunstyrelsen att godkänna utredningsrapporten och ta ett inriktningsbeslut om att etablera samverkan inom IT-drift i enlighet med alternativet IT-drift tjänst i utredningsrapporten,
- att** föreslå kommunstyrelsen att besluta att tillsammans med Gislaved, Gnosjö, Värnamo, Vaggeryd och Hylte kommuner, genomföra en förstudie som underlag för kommande genomförandebeslut.

Yrkanden

Ordföranden yrkar i enlighet med servicenämndens förslag.

Beslut skickas till: Servicenämnden

§ 6 Dnr: KS.2023.1043

Centralisering och samordning av inköp av datorer och tillbehör

Beslut

Kommunstyrelsen beslutar

att befintligt uppdrag utgår och ersätts genom att frågan hanteras inom arbetet med gemensam samverkansform för IT-drift inom GGVVH.

Ärendebeskrivning

Kommunfullmäktige beslutade den 21 juni 2023, §101 att uppdra åt servicenämnden att utreda centralisering och samordning av inköp av datorer och tillbehör för kommunens verksamhet.

Servicenämnden beslutade den 20 november 2023, § 105 **att** anta bifogad utredning som sin återredovisning och rekommendation avseende centralisering och samordning av inköp av datorer och tillbehör för kommunens verksamhet, **att** föreslå kommunstyrelsen besluta anta återredovisningen och rekommendationen avseende centralisering och samordning av inköp av datorer och tillbehör för kommunens verksamhet.

Kommunstyrelsen beslutade den 16 januari 2024 § 3 **att** godkänna servicenämndens återrapportering, **att** ge servicenämnden i uppdrag att arbeta vidare med frågan om centralisering och samordning av inköp av datorer, samt **att** återrapportering ska ske när servicenämnden tagit fram effektmål, senast den 30 april 2024.

Kommunstyrelsen har därefter beviljats servicenämnden förlängd svarstid att återrapportera i ärendet till den 31 december 2024.

Serviceförvaltningen har i tjänsteskrivelse den 12 december 2024 anfört i huvudsak följande. Det pågår utredning av gemensam samverkansform för IT-drift inom kommunerna Gislaved, Gnosjö, Vaggeryd, Hylte och Värnamo. Fortsatt arbete med utredning av gemensam samverkansform för IT-drift kommer att beröra även området datorer och tillbehör. Med effektiv resursanvändning som motiv rekommenderas att befintligt uppdrag kring centralisering och samordning av inköp av datorer och tillbehör utgår och ersätts med att ingå i arbete med gemensam samverkansform för IT-drift.

Forts.

KS § 6 (forts)

Serviceämnden beslutade den 18 december 2024 § 70
att föreslå för kommunstyrelsen besluta att befintligt uppdrag
utgår och ersätts med att datorer och tillbehör ingår i arbete med
gemensam samverkansform för IT-drift.

Yrkanden

Ordföranden yrkar att kommunstyrelsen beslutar
att befintligt uppdrag utgår och ersätts genom att frågan
hanteras inom arbetet med gemensam samverkansform för IT-
drift inom GGVBH.

Beslut skickas till:
Serviceämnden

§ 3 Dnr: ON.2024.150

Ändrad köksorganisation

Beslut

Omsorgsnämnden beslutar

att köken på Forsgården och Luddö stängs i
enlighet med serviceförvaltningens förslag, samt

att omsorgsförvaltningen fortsätter hyra aktuella
lokaler för att bedriva egen verksamhet.

Reservationer

Cecilia Sjölander (SD) reserverar sig mot den del av beslutet som gäller nedläggning av Forsgårdens kök, då utbudet av alternativa matställen i Forsheda inte är tillräckligt för att ge möjlighet till gemensamma måltider för den som så önskar.

Nämnden understryker vikten att hög kvalitet bibehålls och att ingen försämring sker på grund av det längre avståndet mellan det nya tillagningsköket och Forsgården i Forsheda.

Förvaltningschef Sandra Viktorin framhåller att riktlinjerna avseende t ex värmeållning är tydliga och att reglerna för livsmedelshantering är strikta och alltid ska följas.

Nämnden framhåller även betydelsen av att köket på Forsgården ur ett beredskapsperspektiv behålls intakt även om det stängs för besökare. Detta för att köket snabbt ska kunna öppnas upp i händelse av krig eller kris. Att ha kvar den möjligheten anser nämnden vara i linje med en god beredskap, något som kommunen som helhet strävar efter.

Cecilia Sjölander (SD) motsätter sig en stängning av Forsgården då det i Forsheda inte går att hänvisa till andra matställen på samma sätt som det går i Värnamo eller Bredaryd och att det är viktigt att möjlighet till gemensamma måltider ges - för att undvika risk för isolering och ohälsa.

Ärendebeskrivning

Serviceförvaltningen har i en skrivelse till omsorgsförvaltningen sammanställt underlag gällande kostnader för köken/måltids-servering på Luddö och Forsgården, i förhållande till betalande gäster. Sammantaget beskrivs utmaningar med nuvarande organisation vilket också behöver sättas i relation till behov av kommande renoveringar av kök som kommer krävas i en framtid.

Omsorgsnämnden behöver därför ta ställning till behovet av köksorganisationen i dess nuvarande form. Omsorgsförvaltningens

bedömning är att de aktuella köken bör läggas ner då behoven kan tillgodoses på annat sätt. Skäl till det är utifrån kostnaderna med de öppna köken, kopplat till de fåtal personer som nyttjar servicen.

Lokalerna har emellertid ett mervärde för förvaltningen kopplat till det hälsofrämjande arbetet som bedrivs på boendena samt i den förebyggande enhetens regi så dessa föreslås behållas.

Ärendet behandlades på omsorgsnämndens sammanträde den 27 november 2024, § 158 och överlämnades då till kommande sammanträde den 18 december 2024. Den 18 december 2024 ströks ärendet från dagordningen.

Omsorgsförvaltningen har inkommit med skrivelse daterad den 7 januari 2025.

Beslut skickas till:
Serviceförvaltningen